

DJEČJE PROSJAČENJE U CRNOJ GORI

pregled zakonodavstva i prakse, sa preporukama za
unaprjeđenje borbe protiv ekonomske eksploatacije djece

STUDIJA PRAKTIČNE POLITIKE

DJEČJE PROSJAČENJE U CRNOJ GORI

**pregled zakonodavstva i prakse, sa preporukama za unaprjeđenje
borbe protiv ekonomske eksploatacije djece**

Podgorica, februar 2017.

© Centar za demokratiju i ljudska prava (CEDEM)

Izdavač:

Centar za demokratiju i ljudska prava - CEDEM (www.cedem.me)

Partner na projektu:

Crnogorski ženski lobi

Za izdavača:

Milena Bešić

Priredile:

Marija Vuksanović

Marijana Milić

Lektura i korektura:

Ognjen Marković

Andrea Stanišić

Dijana Delić

Dizajn i grafika:

Copy Centar, Podgorica

Tiraž:

100

Publikacija predstavlja dio projekta „**Izgradimo održive rezultate u borbi protiv trgovine ljudima**“ koji sprovodi Centar za demokratiju i ljudska prava (CEDEM) u saradnji sa NVO Crnogorski ženski lobi, a uz podršku **Kanadske ambasade u Beogradu**. Termini koji su u ovoj publikaciji izraženi u muškom gramatičkom rodu, podrazumijevaju prirodni muški i ženski rod lica na koje se odnose. Sadržaj publikacije predstavlja isključivu odgovornost priređivača i ne odražava nužno stavove donatora.

SADRŽAJ:

Predgovor	5
O projektu	6
Metodologija - ciljevi, izvori informacija i istraživačke metode	6
Međunarodna regulativa	9
Izvještaji i preporuke relevantnih međunarodnih organizacija	11
Nacionalni pravni i strateški okvir	13
Praksa institucija i organizacija u Crnoj Gori u prevenciji i suzbijanju dječjeg prosjačenja	19
Aneks I	32
Aneks II	34

*“Niko se ne može držati u ropstvu; ropstvo i trgovina robljem
zabranjeni su u svim svojim oblicima.”*

Član 8, stav 1 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim slobodama (1966)

PREDGOVOR

Svakodnevno smo svjedoci grubog kršenja prava djece koja su prisiljena da, bez obzira na vremenske uslove, žive i rade na ulici. Prema podacima Ujedinjenih nacija, problem korišćenja djece za prosjačenje predstavlja najrasprostranjeniji vid ekonomske eksploatacije djece u regionu, dijelom i zbog toga što se seksualna eksploatacija žrtava širi na druga područja radne eksploatacije, čije su žrtve djeca.

Iako je jasno da ovakav pandemijski problem zahtijeva saradnju i angažman cjelokupnog društva, relevantne državne institucije, ali i organizacije civilnog društva najčešće nisu dovoljno materijalno, tehnički i kadrovski obučene za sprječavanje i suzbijanje dječjeg prosjačenja. Represivne mjere, kao i blaga kaznena politika i neizvršavanje prekršajnih naloga ne daju značajnije rezultate; izostaje efikasna saradnja sa onima koji kreiraju i primjenjuju mjere socijalne politike. Poseban problem predstavlja nedostatak preciznih statističkih podataka o rasprostranjenosti i karakteristikama dječjeg prosjačenja, kao i reviktimizacija žrtava koje vrlo teško nalaze izlaz iz „začaranog kruga“ prosjačenja.

Prijedlog praktične politike koji je pred Vama je nastao sa prvenstvenim ciljem da kreatorima javnih politika i opštoj javnosti u Crnoj Gori skrene pažnju na učestalost i značaj problema ekonomske eksploatacije djece kroz prosjačenje. Osim toga, nastojali smo da osvijetlimo neke od uzroka i manifestacija ovog oblika trgovine ljudima i pokušamo da definišemo prijedloge za efikasniju borbu protiv ovog krivičnog djela. Svjesni da je stvarna priroda dječjeg prosjačenja, kao i trgovine ljudima uopšte, veoma složena i prikriivena, te da je kao takva veoma zahtjevena za sprovođenje bilo kakvih kvantitativnih i kvalitativnih istraživanja. Ipak, nadamo se da će ova publikacija biti korišćena kod izrade konkretnih planova akcije, uključujući programe prevencije i borbe protiv trgovine ljudima u Crnoj Gori koji bi se morala zasnivati na objektivnijim pokazateljima uzroka i učestalosti ovog problema.

Koristimo priliku da se zahvalimo svim institucijama, organizacijama i pojedincima koji su dali doprinos pripremi ovog predloga praktične politike, posebno potpisnicima Sporazuma o saradnji u borbi protiv trgovine ljudima. Posebnu zahvalnost dugujemo Kanadskoj ambasadi u Beogradu koja je prepoznala značaj zaštite žrtava trgovine ljudima i u kontinuitetu pruža podršku projektima i organizacijama koje djeluju u toj oblasti.

Podgorica, februar 2017.

Aida Petrović, Crnogorski ženski lobi

Marija Vuksanović, Centar za demokratiju i ljudska prava (CEDEM)

DJEČJE PROSJAČENJE U CRNOJ GORI

pregled zakonodavstva i prakse, sa preporukama za unaprijeđenje borbe protiv ekonomske eksploatacije djece

O PROJEKTU

Ovaj prijedlog praktične politike je nastao u okviru projekta „**Izgradimo održive rezultate u borbi protiv trgovine ljudima**“ koji je podržan od strane **Kanadske ambasade u Beogradu** i implementiran od strane CEDEM-a i Crnogorskog ženskog lobija. U opštem smislu, projekat je imao za cilj da doprinese jačanju kapaciteta za identifikovanje žrtava trgovine ljudima, kao i unaprijeđenju koordinacije i saradnje između ključnih aktera u borbi protiv trgovine ljudima. Vremensko trajanje projekta je bilo 4 mjeseca.

U tom periodu su realizovane različite projektne aktivnosti, uključujući:

- radionice za predstavnike/ce institucija, medija i nevladinih organizacija za djelovanje u oblasti borbe protiv trgovine ljudima;
- fokus grupe sa predstavnicima medija;
- priprema, štampanje i distribucija prijedloga praktične politike;
- info sesije u lokalnim zajednicama u Nikšiću, Ulcinju i Beranama;
- završna pres konferencija na kojoj su predstavljeni rezultati projekta.

Tokom realizacije projekta, ostvarena je i unaprijeđena saradnja sa brojnim državnim institucijama i organizacijama civilnog društva iz zemlje i regiona¹ koji se, na direktan ili indirektan način, bave fenomenom trgovine ljudima i dječjim prosjačenjem, a bez čijeg učešća i doprinosa ne bi bilo moguće realizovati sve zadate aktivnosti u postavljenim rokovima.

METODOLOGIJA - ciljevi, izvori informacija i istraživačke metode

Osnovni cilj istraživanja sprovedenog za potrebe pripreme prijedloga praktične politike je bio da se ukaže na to koji su **nedostaci i prepreke na planu sprječavanja i suzbijanja dječjeg prosjačenja**, kao i da se na osnovu empirijski istraženih podataka utvrde činjenice i odnosi koji postoje unutar zajednice i da se ukaže na bitne **odrednice ponašanja, percepcija i stavova** prema fenomenu dječjeg prosjačenja. U mjeri u kojoj su dostupni podaci to dozvoljavali, nastojali smo i da ukažemo na zastupljenost radne eksploatacije djece koja se ispoljava kroz organizovano prosjačenje na ulicama. Sa stanovišta našeg projekta, bilo je posebno važno sagledati koliko je intenzivna i efikasna saradnja i komunikacija između ključnih aktera sistema borbe protiv trgovine ljudima, prvenstveno između potpisnika i potpisnica Sporazuma o saradnji u toj oblasti.

¹ U pripremi i realizaciji radionica za predstavnike/ce institucija, medija i nevladinih organizacija podršku su nam pružile kolegice iz NVO ATINA (<http://atina.org.rs/>).

Istraživanjem su bile obuhvaćene različite skupine **stručne javnosti** – predstavnici/ce pravosudnih organa (sudova i Specijalnog državnog tužilaštva), policijskih organa, socijalni radnici, te aktivisti Crvenog krsta Crne Gore i nevladinih organizacija, imajući u vidu koliko je značajno na koji način oni percipiraju ovu kriminalnu aktivnost, te koje aktivnosti i mjere primjenjuju na planu njenog suzbijanja.² Prilikom koncipiranja i sprovođenja istraživanja, morala je biti uzeta u obzir činjenica da se Crna Gora, kao i ostale zemlje u regionu, smatra polaznom, tranzitnom i destinacionom zemljom (doduše, u mnogo manjem obimu) za žrtve trgovine ljudima.

Za potrebe ovog istraživanja, u smislu pojmovnog određenja prosjačenja, korišćena je definicija Međunarodne organizacije rada iz 2004. godine po kojoj **prosjačenje** predstavlja „niz aktivnosti kojima pojedinac traži novac od nepoznate osobe, a na osnovu svog siromaštva ili u potrazi za dobrotvornim donacijama pozivajući se na zdravstvene ili vjerske razloge“. Sva djeca koja su primorana da prosjače potpadaju u kategoriju prinudog rada, što se u skladu sa Konvencijom 29. MOR-a iz 1930. godine definiše kao „rad ili služba koja je iznuđena od bilo koje osobe pod prijetnjom bilo kakve kazne, ili za koju se osoba nije dobrovoljno ponudila.“

Ovdje je bitno napomenuti da u zakonodavstvu Crne Gore dječje prosjačenje ne postoji kao posebno definisan pravni pojam. Naime, pozitivno – pravni propisi **ne objašnjavaju izraz „prosjačenje“, niti se pojava dječijeg prosjačenja odvaja od prosjačenja odraslih.** U propisima navedenim u poglavlju VI ove publikacije - Nacionalni pravni i strateški okvir - prosjačenje se pojavljuje kao način vršenja prekršaja (komunalnog, protiv javnog reda i mira, itd.); cilj vršenja krivičnog djela (trgovina ljudima, zanemarivanje i zlostavljanje maloljetne osobe), te kao način na koji se vrši zabranjena radnja prema drugom licu (zloupotreba roditeljskog prava).

Predmetno istraživanje je, u skladu sa dostupnim izvorima i odabranom metodologijom, bilo posebno fokusirano na sljedeća pitanja:

- postojanje indikatora za identifikaciju i upućivanje žrtava trgovine ljudima, posebno djece u prosjačenju;
- ocjena programa zaštite i podrške koja se pruža djeci žrtavama trgovine ljudima, uključujući djecu u prošnji;
- razvijenost programa prevencije napuštanja porodice i škole među djecom iz rizičnih grupa;³
- odnosi i interakcija među ključnim akterima u sistemu prevencije i suzbijanja trgovine ljudima i dječjeg prosjačenja.

² Zbog ograničenog obima projekta, istraživanjem nisu bile obuhvaćene žrtve, odnosno djeca koja žive i rade na ulici, kao ni opšta javnost – građani i tzv. predstručna javnost - studenti pravnih fakulteta, fakulteta kriminalistike, kriminologije i sigurnosnih studija, kao ni studenti studija socijalnog rada (iako je jasno da i ova struktura budućih visoko obrazovanih stručnjaka mora biti blagovremeno uključena u aktivnosti koje su usmjerene na zaštitu i pomoć žrtvama trgovine ljudima).

³Imajući u vidu da su sljedeće kategorije djece najčešće izložene riziku od trgovine ljudima: djeca bez roditeljskog staranja, društveno marginalizovana djeca, djeca izložena nasilju u porodici, djeca koja su napustila školovanje, djeca iz populacije Roma, Aškalija i Egipćana, izbjeglice, raseljena lica i djeca iz readmisije, djeca sa invaliditetom, djeca u sukobu sa zakonom i djeca sa poremećajima u ponašanju.

DJEČJE PROSJAČENJE U CRNOJ GORI

pregled zakonodavstva i prakse, sa preporukama za unaprjeđenje borbe protiv ekonomske eksploatacije djece

Na početku projekta je bilo realizovano tzv. **desk istraživanje** koje je obuhvatilo mapiranje i prikupljanje relevantnih izvještaja i podataka Vladine kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima, ustanova socijalne zaštite, Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, školskih ustanova, Uprave policije, državnog tužilaštva, te izvještaja i preporuka relevantnih međunarodnih organizacija – Evropske komisije, Komiteta za ekonomska, socijalna i kulturna prava, Grupe eksperata za borbu protiv trgovine ljudima Savjeta Evrope (GRETA).⁴ Ovi dokumenti su korišćeni kao **sekundarni izvori informacija** za ovo istraživanje.

U toku samog istraživanja su korišćena dva tipa **instrumenata za prikupljanje podataka**: a) zahtjevi za slobodan pristup informacijama; b) posebni upitnici namijenjeni stručnoj javnosti (koji su distribuirani putem elektronske pošte, na adrese institucija/organizacija koje se direktno ili indirektno bave problemom trgovine ljudima). U postupku obrade dobijenih podataka, nažalost, korišćeni su samo elementarni kvantitativni analitički postupci, dok su složenije analize izostale, zbog oskudnosti odgovora dobijenih od strane učesnika istraživanja. Posebno je značajno napomenuti da nedostaju detaljniji podaci o provenijenciji žrtava, načinu i vremenu trajanja eksploatacije žrtava, kao i podaci o tretmanu žrtve (tokom i nakon iskustva eksploatacije), dijelom zbog nedostatka preciznih evidencija od strane institucija, dijelom zbog činjenice da zbog obima i dužine trajanja projekta nije bilo moguće uključiti u istraživanje i žrtve i/ili članove njihovih porodica.

Prijedlog praktične politike je podijeljen na četiri dijela. U prvom dijelu su sadržane osnovne informacije o projektu, kao i pregled osnovnih metodoloških karakteristika, odnosno ciljeva, izvora informacija i istraživačkih metoda koji su korišćeni u pripremi publikacije. U drugom poglavlju su prezentovani međunarodni i nacionalni pravni standardi i regulativa koja se odnosi na prevenciju i suzbijanje prosjačenja. U trećem dijelu izvještaja su predstavljeni sumirani odgovori ključnih aktera u ovoj oblasti, sa ciljem da se analiziraju podaci dobijeni na temelju nadležnosti relevantnih institucija i organizacija, putem zahtjeva za slobodan pristup informacijama i upitnika koji su posebno kreirani za potrebe projekta. U posljednjem dijelu izvještaja su predstavljeni glavni nedostaci utvrđeni ovim mini-istraživanjem i definisane preporuke relevantnim akterima za postizanje bolje zaštite prava djece u riziku od prosjačenja.

⁴Council of Europe's Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings

MEĐUNARODNA REGULATIVA

UN Konvencija o pravima djeteta⁵

1. U svim akcijama u vezi s djecom, bez obzira da li ih poduzimaju javne ili privatne društvene dobrotvorne institucije, sudovi, upravne vlasti ili zakonska tijela, najbolji interesi djeteta biće od prvenstvenog značaja.

2. Države-potpisnice uzimaju na sebe da osiguraju djetetu zaštitu i brigu koja je potrebna za njegovu dobrobit, uzimajući u obzir prava i dužnosti njegovih roditelja, zakonskih staratelja ili drugih pojedinaca zakonski odgovornih za njega, i da bi se ovo postiglo, preduzeće sve zakonske i upravne mjere.

3. Države-potpisnice će osigurati da se institucije, službe i ustanove odgovorne za brigu o djeci i njihovu zaštitu pridržavaju standarda uspostavljenih od odgovarajućih vlasti, naročito u pogledu sigurnosti, zdravlja, u broju i prikladnosti njihovog osoblja kao i odgovarajućeg nadzora nad njima. (Član 3.)

1. Države članice priznaju pravo djeteta na zaštitu od ekonomske eksploatacije i rada na poslu koji može biti opasan ili ometati obrazovanje djeteta ili štetiti zdravlju djeteta, odnosno njegovom fizičkom, mentalnom, duhovnom, moralnom ili socijalnom razvoju.

2. Države članice preduzimaju zakonodavne, administrativne, socijalne i obrazovne mjere za primjenu odredaba ovog člana. U tom cilju, a imajući u vidu odgovarajuće odredbe drugih međunarodnih instrumenata, države članice posebno:

(a) Određuju minimalnu starost za zapošljavanje;

(b) Obezbeđuju regulisanje radnog vremena i uslova rada;

(c) Određuju odgovarajuće kazne ili druge sankcije kako bi se osigurala efikasna primjena odredaba ovog člana. (Član 32.)

Države-potpisnice se obavezuju da će zaštititi dijete od svih oblika seksualne eksploatacije i seksualne zloupotrebe. U tu svrhu države-potpisnice će naročito poduzeti sve odgovarajuće mjere da se spriječi:

(a) Poticanje ili tjeranje djeteta da se upusti u bilo kakvu nezakonitu seksualnu aktivnost;

(b) Korišćenje djeteta u cilju eksploatacije za prostituciju ili druge nezakonite seksualne radnje;

⁵Prava na koja prosjačenje utiče uključuju pravo djeteta na slobodu od ekonomske eksploatacije ili obavljanje rada koje se može smatrati opasnim, koje šteti njegovom obrazovanju ili razvoju, kao i pravo na zaštitu od bilo kakvog oblika eksploatacije.

(c) Korišćenje djeteta u cilju eksploatacije u pornografskim predstavama ili materijalima. (Član 34.)

Države-potpisnice će preduzeti sve odgovarajuće nacionalne, bilateralne i multilateralne mjere da bi se spriječilo otimanje, prodaja i trgovina djecom za bilo kakve svrhe, u bilo kom obliku. (Član 35.)

Države članice štite dijete od svih drugih oblika eksploatacije štetne za dete. (Član 36.)

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima

1. Niko se ne može držati u ropstvu; ropstvo i trgovina robljem su zabranjeni u svakom obliku.

2. Niko se ne može držati u potčinjenosti. (Član 8. stav 1 i stav 2)

Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima

Države članice ovog pakta priznaju da:

1. Treba da bude pružena što šira zaštita i pomoć porodici koja je prirodni i osnovni, sastavni dio društva, posebno za njeno obrazovanje i za ono vrijeme za koje ona snosi odgovornost za izdržavanje i vaspitanje djece o kojoj se brine. Na sklapanje braka budući supružnici moraju slobodno pristati.

3. Treba preduzeti posebne mjere zaštite i pomoći u korist djece i mladih, bez ikakve diskriminacije iz rodbinskih ili drugih razloga. Djeca i omladina moraju da budu zaštićeni od ekonomske i socijalne eksploatacije. Zakonom treba da se zabrani zapošljavanje na poslovima koji su takve prirode da mogu da izlože opasnosti njihov moral ili njihovo zdravlje, da dovedu u opasnost njihov život ili da naškode njihovom normalnom razvoju. Države treba isto tako da utvrde granice starosti ispod kojih je plaćeni rad dječije radne snage zakonom zabranjen i kažnjiv. (Član 10., stav 1 i stav 3)

Konvencija Međunarodne organizacije rada (MOR) br.182 - O zabrani i trenutnim djelovanjima za ukidanje najgorih oblika dječjeg rada⁶

U svrhe ove Konvencije izraz "najgori oblici dječijeg rada" obuhvata:

(a) sve vrste ropstva ili ropstvu slične prakse, kao što je prodaja djece i trgovina djecom, dužničko ropstvo i kmetstvo, te prisilni ili obvezni rad, uključujući prisilno ili obvezno regrutovanje djece

⁶Ova Konvencija obavezuje države potpisnice da prioritarno izrade i provode programe akcije za eliminisanje najgorih oblika dječijeg rada, a naročito je naglašena potreba da država spriječi angažovanje djece u najgorim oblicima dječijeg rada, ali i da pruži neophodnu i odgovarajuću direktnu pomoć za povlačenje djece sa najgorih oblika dječijeg rada i njihovu rehabilitaciju i socijalnu integraciju.

za njihovo korištenje u oružanim sukobima; (b) korišćenje, podvođenje ili nuđenje djeteta za prostituciju, proizvodnju pornografskog materijala ili pornografske priredbe;

(c) korišćenje, podvođenje ili nuđenje djeteta za nezakonite djelatnosti, a osobito za proizvodnju droge i trgovinu drogom na način definisanim odgovarajućim međunarodnim ugovorima;

(d) rad koji bi, zbog svoje naravi i okolnosti u kojima se obavlja, mogao štetiti zdravlju, sigurnosti i moralu djece. (Član 3.)

Protokol Ujedinjenih nacija o sprječavanju, suzbijanju i kažnjavanju trgovine ljudima, naročito ženama i djeco

Trgovinu ljudima, posebno ženama i djecom, podrazumijeva vrbovanje, transport, sklanjanje ili prijem osoba, putem prijetnji ili korištenja sile ili drugih oblika prinude, otmice, prevare, zloupotrebe moći ili ugroženog položaja, ili davanja ili primanja novca ili beneficija kako bi se postigao pristanak osobe koja ima kontrolu nad drugom osobom, a u svrhu iskorišćavanja. Iskorišćavanje minimalno uključuje iskorišćavanje prostitucije drugih ili druge oblike seksualnog iskorišćavanja, prisilni rad ili usluge, ropstvo ili prakse slične ropstvu, potčinjavanje ili odstranjivanje organa.⁷

IZVJEŠTAJI I PREPORUKE RELEVANTNIH MEĐUNARODNIH ORGANIZACIJA

Savjet za ljudska prava UN-a u preporukama upućenim Crnoj Gori u junu 2013. godine, u okviru Opšteg periodičnog pregleda stanja ljudskih prava⁸ (eng. *Universal Periodic Review*) poziva Vladu da intenzivira aktivnosti na planu sprječavanja i sankcionisanja svih oblika trgovine ljudima, sa posebnim osvrtom na prevenciju učestalih ugovorenih brakova i dječjeg rada, posebno u kontekstu zaštite djece koja su primorana na prosjačenje i koja pripadaju populaciji Roma, Egipćana i Aškalija.⁹ Naime, zemlje učesnice u UPR procesu su izrazile zabrinutost povodom **visoke stope djece** koja su podvrgnuta seksualnoj i radnoj eksploataciji.¹⁰

⁷Pristanak žrtve trgovine ljudima na namijenjenu eksploataciju je pravno irelevantan za utvrđivanje njenog statusa žrtve ovog krivičnog djela.

⁸Universal Periodical Review (UPR) predstavlja instrument monitoringa stanja ljudskih prava u zemljama članicama Ujedinjenih nacija. Kreiran je 2006. godine od strane Generalne skupštine UN-a Rezolucijom 60/251 i primjenjuje se od 2008. godine sa ciljem da se obezbijedi efikasan instrument monitoring stanja ljudskih prava, ali i da se izvrši dodatni pritisak na države članice da obezbijede djelotvornu zaštitu ljudskih prava u nacionalnim okvirima. Tokom UPR ciklusa koji traje 4 godine, stanje ljudskih prava se razmatra u svim UN članicama i sačinjava se završni izvještaj sa preporukama koje država treba da sprovede do sljedećeg ciklusa.

⁹United Nations General Assembly - Human Rights Council, Universal Periodic Review, Twenty-third session, GE.13-12470, dostupno na: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/UPR/Pages/UPRMain.aspx>.

¹⁰*Ibid*, strana 9

DJEČJE PROSJAČENJE U CRNOJ GORI

pregled zakonodavstva i prakse, sa preporukama za unaprjeđenje borbe protiv ekonomske eksploatacije djece

UN Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava u Zaključnim zapažanjima br. 18, 19 i 20¹¹ donijetim 12. decembra 2014. godine u vezi sa primjenom Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima u Crnoj Gori, izrazio zabrinutost zbog ugovorenih brakova. Komitet naglašava potrebu za kampanjama podizanja svijesti o kažnjivosti i štetnim posljedicama takvih brakova i obavezuje državu da prikuplja precizne podatke razvrstane po polu, starosti i nacionalnosti žrtava. U vezi sa suzbijanjem **dječjeg prosjačenja**, Komitet je dao preporuku državi da sprovodi efikasniji inspekcijski nadzor, preduzima kampanje za podizanje svijesti među roditeljima, prikuplja podatke o mjerama koje se preduzimaju sa ciljem sprječavanja i kažnjavanja radne eksploatacije djece, a žrtvama pruži potrebnu pomoć i rehabilitaciju.¹²

U prvom Izveštaju o implementaciji Konvencije Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima u Crnoj Gori,¹³ donijetom u Strazburu 13. septembra 2012. godine, u sklopu prvog kruga evaluacije, ekspertska grupa Savjeta Evrope za borbu protiv trgovine ljudima (GRETA), u stavu 61, navodi da je Uprava policije prepoznala važnost **problema prosjačenja**, kroz direktan rad na terenu i komunikaciju sa djecom koja prose, njihovim roditeljima i drugim članovima porodice, u okviru akcija „**Stop prosjačenju**“ i „**Prosjak**“.¹⁴ U stavu 80 ovog izvještaja, GRETA poziva crnogorske organe vlasti da nastave da sprovode i podržavaju istraživanja o pitanjima vezanim za različite oblike trgovine ljudima, posebno u svrhu radne eksploatacije i trgovine djecom.¹⁵

U drugom izvještaju u vezi sa spovođenjem Konvencije Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima od strane Crne Gore, usvojenom 8. jula 2016. godine, a publikovanom 28. septembra iste godine, u sklopu drugog kruga evaluacije,¹⁶ GRETA ističe da su, kada je riječ o **prinudnom prosjačenju**, u odnosu na prošli izvještajni period, identifikovane samo tri žrtve (ostalih osam žrtava su bile izložene seksualnoj eksploataciji, četiri su bile primorane na brak, dok je jedna žrtva bila eksploatisana u svrhu domaćeg ropstva). Ističe se da i pored zabrinutosti povodom situacije sezonskih radnika iz susjednih zemalja koji su zaposleni u sektoru turizma i građevinarstva, nije bilo identifikovanih i procesuiranih slučajeva trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije.¹⁷

¹¹ Concluding Observations on the Initial Report of Montenegro: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=E%2fC.12%2fMNE%2fCO%2fI&Lang=en

¹² I UN Komitet za prava djeteta je u svojim preporukama još 2010. godine Crnoj Gori poslao zahtjev da u saradnji sa NVO pruži zaštitu i pomoć djeci koja žive na ulici, suzbije procenat djece koja napuštaju porodice i škole zbog rada na ulici, uspostavi programe informisanja ove djece kako da prepoznaju i spriječe da postanu žrtve trgovine ljudima i ekonomske i socijalne eksploatacije, kao i da osigura da se ova djeca ne tretiraju kao prestupnici. Izvor: strana 27 Preporuka UN Komiteta za prava djeteta, dostupno na: <http://www.ombudsman.co.me/djeca/index.php>

¹³ Dostupno na: https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/trafficking/Docs/Reports/GRETA_2012_9_trad_MNE.pdf

¹⁴ Izvještaj o implementaciji Konvencije Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima u Crnoj Gori, GRETA (2012)9, strana 19

¹⁵ Ibid, strana 19

¹⁶ Dostupno na: <http://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/-/publication-of-greta-s-second-report-on-montenegro>

¹⁷ Ibid, strana 8

U svom Izveštaju o trafikingu ljudi za 2015. godinu, Državni sekretarijat SAD (eng. *United States Department of State*) konstatuje da je Crna Gora i dalje zemlja porijekla, tranzita i odredišta za muškarce, žene i djecu koji su žrtve trgovine ljudima u svrhu seksualne eksploatacije i prinudnog rada. Djeca, u najvećoj mjeri romskog porijekla, su primoravana na **prosjačenje**. U izvještaju se dalje navodi i da Vlada Crne Gore ulaže snažne napore u prevenciji, ali da nije osigurala postupanje u skladu sa minimalnim standardima za eliminaciju trgovine ljudima u pogledu sprovođenja zakona, kao i da nije efikasno procesuirala i kaznila počiniocima ovog djela.¹⁸ Osim toga, ističe se da nedostaje efikasna identifikacija žrtava, naročito među djecom koja su bila prisiljena na prosjačenje. Naime, državni organi nisu formalno identifikovali žrtve prinudnog rada, uprkos tome što je policija identifikovala 156 djece koja su bila zatečena u prosjačenju u toku 2014. godine.¹⁹

I Evropska komisija u svom izvještaju o Crnoj Gori, donijetom 9. novembra 2016. godine, a koji je dio saopštenja Evropskom parlamentu, Evropskom savjetu, Evropskom ekonomskom i socijalnom komitetu i Komitetu regija o politici proširenja Evropske unije, ističe da dječija radna snaga i dalje predstavlja problem u Crnoj Gori, posebno **dječije prosjačenje**.²⁰

NACIONALNI PRAVNI I STRATEŠKI OKVIR

Pozitivno pravni propisi Crne Gore garantuju posebnu zaštitu djece i poštovanje njihovih prava. **Ustavom Crne Gore**,²¹ u članu 28, jemči nepovredivost i sigurnost ličnosti, dok stav 4 ovoga člana propisuje da se „niko ne smije držati u ropstvu ili ropskom položaju“. U članu 74 Ustava, djetetu se jemči zaštita od svakog vida „psihičkog, fizičkog, ekonomskog i svakog drugog iskorišćavanja ili zloupotrebe“. Sem toga, član 9 propisuje supremaciju potvrđenih i objavljenih međunarodnih ugovora i opšteprihvaćenih pravila međunarodnog prava nad domaćim zakonodavstvom, kao i njihovu neposrednu primjenjivost kada odnose uređuju drugačije od unutrašnjeg zakonodavstva.²²

¹⁸ *Trafficking in Persons Report*, strana 253, dostupno na: <http://www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/2015/>

¹⁹ *Ibid*, strana 251

²⁰ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT Montenegro 2016 Report {COM(2016) 715 final}, strana 50, dostupno na: <http://mep.c-g.me/en/2016-progress-report-montenegro/>

²¹ „Službeni list Crne Gore“, br. 1/2007, 38/2013.

²² Ratifikovanjem međunarodnih ugovora koji su relevantni za oblast trgovine ljudima, prvenstveno **Konvencije UN o pravima djeteta sa dva dodatna protokola ali i Fakultativnog protokola UN Konvencije o pravima djeteta** Crna Gora se obavezala da će štititi i osiguravati prava djeteta kao i da neće dozvoliti uključivanje djece, pod bilo kojim okolnostima, u prostituciju, pornografiju i prisilan rad. Ova konvencija obezbjeđuje **zaštitu od svih oblika zapostavljanja ili nemarnog postupanja, maltretiranja ili eksploatacije, zaštitu od ekonomskog ili bilo kog drugog iskorišćavanja štetnog po bilo koji vid djetetove dobrobiti i to dok je dijete pod brigom roditelja, zakonskih zastupnika ili bilo koje druge osobe koja se brine o djetetu (čl. 19, 32 i 36 Konvencije o pravima djeteta).**

Krivično djelo Trgovina ljudima regulisano je čl. 444 **Krivičnog zakonika (KZ) Crne Gore**²³ (prema izmjenama i dopunama iz avgusta 2013. godine) na sljedeći način: „Ko silom ili prijetnjom, dovođenjem u zabludu ili održavanjem u zabludi, zloupotrebom ovlašćenja, povjerenja, odnosa zavisnosti, teških prilika, zadržavanjem ličnih isprava ili davanjem ili primanjem novca radi dobijanja saglasnosti od lica koje ima kontrolu nad drugim licem: vrbuje, prevozi, prebacuje, predaje, prodaje, kupuje, posreduje u prodaji, sakriva ili drži drugo lice, a u cilju eksploatacije njegovog rada, prinudnog rada, dovođenja u položaj slugе, ropstva ili ropstvu sličan odnos, vršenja kriminalne djelatnosti, prostitucije ili druge vrste seksualne eksploatacije, prosjačenja, upotrebe u pornografske svrhe, sklapanja nedozvoljenog braka, radi oduzimanja dijela tijela za presađivanje ili radi korišćenja u oružanim sukobima, kazniće se zatvorom od jedne do deset godina.“ Posebno je važan stav 7 ovoga člana kojim je inkriminisano korišćenje usluga osobe za koje postoji saznanje da je žrtva trgovine ljudima.

U skladu sa međunarodnim standardima, KZ predviđa teže oblike krivičnog djela trgovine ljudima, ako je riječ o učiniocu koji se bavi vršenjem tog djela ili je djelo izvršeno od strane grupe ili od strane organizovane kriminalne grupe. Djelo se smatra učinjenim prema maloljetnom licu i kada učinilac nije upotrijebio silu ili prijetnju. Međutim, KZ ne prepoznaje otmicu i prevaru kao način izvršenja krivičnog djela, niti predviđa kvalifikovani oblik ukoliko je djelo učinjeno na naročito svirep ili ponižavajući način, iako su ovi načini obuhvaćeni definicijom iz Palermo protokola i Konvencijom.

²³ „Službeni list Crne Gore“, br. 70/2003, 13/2004, 47/2006 i “Službeni list Crne Gore”, br. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 40/2013, 56/2013, 14/2015 42/2015 i 58/2015): „(1) Ko silom ili prijetnjom, dovođenjem u zabludu ili održavanjem u zabludi, zloupotrebom ovlašćenja, povjerenja, odnosa zavisnosti, teških prilika drugog, zadržavanjem ličnih isprava ili davanjem ili primanjem novca ili druge koristi, radi dobijanja saglasnosti od lica koje ima kontrolu nad drugim licem: vrbuje, prevozi, prebacuje, predaje, prodaje, kupuje, posreduje u prodaji, sakriva ili drži drugo lice, a u cilju **eksploatacije njegovog rada, prinudnog rada, dovođenja u položaj slugе, ropstva ili ropstvu sličan odnos**, vršenja kriminalne djelatnosti, prostitucije ili druge vrste seksualne eksploatacije, **prosjačenja**, upotrebe u pornografske svrhe, sklapanja nedozvoljenog braka, radi oduzimanja dijela tijela za presađivanje ili radi korišćenja u oružanim sukobima, kazniće se zatvorom od jedne do deset godina.

(2) Smatra se da je djelo iz stava 1 ovoga člana učinjeno prema maloljetnom licu i kada učinilac nije upotrijebio silu, prijetnju ili neki drugi od navedenih načina izvršenja.

(3) Ako je djelo iz stava 1 ovoga člana učinjeno prema maloljetnom licu ili je djelo iz stava 1 ovoga člana učinjeno od strane službenog lica u obavljanju službene dužnosti ili je sa umišljajem doveden u opasnost život jednog ili više lica, učinilac će se kazniti zatvorom najmanje tri godine.

(4) Ako je usljed djela iz stavova 1 i 3 ovoga člana nastupila teška tjelesna povreda nekog lica, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do dvanaest godina.

(5) Ako je usljed djela iz stavova 1 i 3 ovoga člana nastupila smrt jednog ili više lica, učinilac će se kazniti zatvorom najmanje deset godina.

(6) Ko se bavi vršenjem krivičnog djela iz stavova 1 do 3 ovoga člana ili je djelo izvršeno na organizovan način od strane više lica, kazniće se zatvorom najmanje deset godina.

(7) Ko koristi usluge lica za koje se zna da je prema njemu učinjeno djelo iz stava 1 ovog člana, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.

(8) Ako je djelo iz stava 7 ovoga člana učinjeno prema maloljetnom licu, učinilac će se kazniti zatvorom od tri do petnaest godina.

(9) Pristanak žrtve prema kojoj je izvršeno djelo iz stavova 1 do 3 ovoga člana bez uticaja je na postojanje tog krivičnog djela“.

Krivično djelo Trgovina maloljetnim licima radi usvojenja je regulisano članom 445 KZ: „Ko oduzme lice koje nije navršilo četrnaest godina radi njegovog usvojenja protivno važećim propisima ili ko usvoji takvo lice ili posreduje u takvom usvojenju ili ko u tom cilju kupi, proda ili preda drugo maloljetno lice ili ga prevozi, obezbjeđuje mu smještaj ili ga prikriva, kazniće se zatvorom od jedne do pet godina. Ako je djelo izvršeno na organizovan način od strane više lica, zapriječena je kazna zatvora od najmanje tri godine.

Krivično djelo Zasnivanje ropskog odnosa i prevoz lica u ropskom odnosu iz člana 446 KZ predviđa da će se onaj ko, kršeći pravila međunarodnog prava, stavi drugog u ropski ili njemu sličan odnos ili ga drži u takvom odnosu, kupi, proda, preda drugom licu ili posreduje u kupovini, prodaji ili predaji ovakvog lica ili podstiče drugog da proda svoju slobodu ili slobodu lica koje izdržava ili o kojem se stara, kazniti zatvorom od jedne do deset godina. Bitno je pomenuti i član 295a KZ – Trgovina djelovima ljudskog tijela i član 295b KZ – Oglašavanje trgovine djelovima ljudskog tijela.

Krivični zakonik je posebno definisao krivična djela na štetu djeteta i to: ubistvo djeteta pri porođaju (čedomorstvo); navođenje na samoubistvo i pomaganje u samoubistvu; napuštanje nemoćnog lica; obljuba s djetetom; obljuba zloupotrebom položaja; nedozvoljene polne radnje; podvođenje i omogućavanje polnog odnosa; posredovanje u vršenju prostitucije; prikazivanje pornografskog materijala; vanbra- čana zajednica s maloljetnikom; oduzimanje maloljetnog lica; promjena porodičnog stanja; zapuštanje i zlostavljanje maloljetnog lica; nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici; nedavanje izdržavanja; kršenje porodičnih obaveza; rodoskrvnenje (incest);

Kao ostala krivična djela koja su relevantna u kontekstu trgovine ljudima bitno je napomenuti i krivična djela protiv slobode i tjelesnog integriteta (otmica; prinuda; protivpravno lišavanje slobode; povreda slobode kretanja i nastanjivanja; zlostavljanje i mučenje; napuštanje nemoćnog lica; izlaganje drugog lica opasnosti; ugrožavanje sigurnosti), krivična djela protiv polne slobode (silovanje; obljuba nad nemoćnim licem; obljuba zloupotrebom položaja; nedozvoljene polne radnje; posredovanje u vršenju prostitucije), krivična djela protiv maloljetnih lica (podvođenje i omogućavanje vršenja polnog odnosa; navođenje maloljetnog lica na prisustvovanje polnim radnjama; prikazivanje pornografskog materijala i iskorišćavanje djece za pornografiju; otmica maloljetnog lica; iskorišćavanje računarske mreže ili komunikacije drugim tehničkim sredstvima za izvršenje krivičnih djela protiv polne slobode prema maloljetnom licu; zanemarivanje i zlostavljanje maloljetnog lica; porodično nasilje), kao i krivična djela u vezi sa povredom prava na privatnost (neovlašćeno prikupljanje ličnih podataka; neovlašćeno fotografisanje; povreda tajnosti pisma i drugih pošiljki; narušavanje nepovredivosti stana).

Član 219 Krivičnog zakonika tretira i pitanje **zapuštanja i zlostavljanja malodobnog lica**: „Roditelj, usvojilac, staralac ili drugo lice koje zlostavlja maloljetno lice ili ga prinudava na pretjeran rad ili rad koji ne odgovara uzrastu maloljetnog lica ili na prosjačenje ili ga iz koristoljublja navodi na vršenje drugih radnji koje su štetne za njegov razvoj, kazniće se zatvorom od tri mjeseca do pet godina.”

Za ovu oblast relevantni su i zakoni koji tretiraju: porodične odnose; nasilje u porodici; mjere zaštite statusnih prava djeteta i mjere zaštite prava djeteta od zanemarivanja i zlostavljanja u Crnoj Gori, i to:

- **Porodični zakon** („Službeni list Crne Gore“ br. 01/2007), kojim se, između ostalog, uređuju odnosi između roditelja i djece, uključujući pitanja starateljstva, izdržavanja i imovinskih odnosa u porodici. Članom 5 ovog zakona država se obavezala, između ostalog, da „preduzima sve potrebne mjere za zaštitu djece od zanemarivanja, zlostavljanja i eksploatacije“.
- **Zakon o zaštiti od nasilja u porodici** („Službeni list Crne Gore“ br. 46/2010 od 06.08.2010. godine i 40/11 od 08.08.2011. godine), koji u članu 8, stav 2, tačka 1 propisuje da se ugrožavanjem fizičkog, psihičkog, seksualnog ili ekonomskog integriteta, mentalnog zdravlja i spokojsva drugog člana porodice smatra i ako član porodice ne vodi dovoljno brigu o ”ishrani, higijeni, odijevanju, medicinskoj zaštiti ili redovnom pohađanju škole ili ne sprječava dijete u štetnom druženju, skitnji, **prosjačenju** ili krađi ili na drugi način u većoj mjeri zanemaruje podizanje i vaspitanje djeteta”. U članu 37, stav 1, tačka 1 ovog Zakona sadržane su kaznene odredbe koje se odnose na gore navedene oblike zanemarivanja i zlostavljanja djeteta.²⁴

U procesnom smislu, bitno je pomenuti i sljedeće propise:

- **Zakon o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku** („Službeni list Crne Gore“, broj 64/2011. od 29.12.2011. godine, koji se primjenjuje se od 01.09.2012. godine), koji u Glavi IV– Posebne odredbe o zaštiti maloljetnih lica kao učesnika u krivičnom postupku (član 90-97), definiše **poseban tretman djece koja imaju status žrtve krivičnih djela** i istovremeno se saslušavaju kao svjedoci u krivičnom postupku.
- **Zakon o javnom redu i miru** („Službeni list Crne Gore“ br. 64/2011) koji sadrži odredbe koje se odnose na suzbijanje organizovanog prosjačenja. Član 31 ovog Zakona propisuje novčanu kaznu u iznosu od 500 eura do 1500 eura ili zatvorsku kaznu do 60 dana za onoga **ko organizuje prosjačenje ili drugog navodi ili prisiljava na prosjačenje**.

²⁴ U ovoj oblasti postoji i **Protokol o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici; Procedure i institucionalna saradnja u vezi s porodičnim nasiljem i nasiljem nad ženama**, od 25.11.2011 (sudovi.me/podaci/vrhs/dokumenta/641.pdf).

- **Zakonik o krivičnom postupku** („Službeni list Crne Gore“, br. 57/09, 49/10, 47/14, 2/15, 35/15 i 58/15) kojim se utvrđuju pravila za pravično vođenje krivičnog postupka u skladu sa uslovima propisanim Krivičnim zakonikom Crne Gore.
- **Zakon o prekršajima** („Službeni list Crne Gore“ br. 01/2011 od 11.01.2011, 06/11 od 25.01.2011, 39/11 od 04.08.2011 i 32/14 od 30.07.2014) kojim se propisuju uslovi za propisivanje prekršaja i prekršajnih sankcija, prekršajna odgovornost, prekršajni postupak i postupak izvršenja prekršajnih sankcija.

Kada je u pitanju strateški okvir, Vlada Crne Gore je 2012. godine usvojila novu **Strategiju za borbu protiv trgovine ljudima 2012 – 2018** kojom su definisani ciljevi i pravci borbe protiv trgovine ljudima, kao i mjere za unaprijeđenje anti-trafiking mehanizama u javnom, privatnom i civilnom sektoru, poput jačanja vještina predstavnika institucija koji postupaju sa žrtvama trgovine ljudima, formiranja mobilnih timova i izrade višjezičnog upitnika za identifikaciju žrtava.

Strategija obuhvata šest oblasti:

1. Prevenciju i edukaciju;
2. Identifikaciju žrtava;
3. Pomoć, zaštitu i reintegraciju žrtava;
4. Efikasno krivično gonjenje;
5. Međunarodnu saradnju;
6. Koordinaciju i partnerstvo;

Vlada Crne Gore sistemski nadgleda aktivnosti na planu borbe protiv trgovine ljudima putem monitoringa koji vrši **Radna grupa za praćenje implementacije Strategije za borbu protiv trgovine ljudima** i pojedinačnih akcionih planova. Nacionalnim radnim timom - Radnom grupom predsjedava Rukovodilac Kancelarije/Nacionalni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima i ista okuplja 19 predstavnika državnih institucija, uključenih u sprovođenje i planiranje aktivnosti usmjerenih na borbu protiv trgovine ljudima i predstavnika civilnog sektora. Takođe, Nacionalni radni tim okuplja i predstavnike Ambasade SAD-a u Podgorici; Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori; Misije OEBS-a; IOM-a i UNICEF-a koji imaju ulogu posmatrača.

Zadatak Nacionalnog radnog tima - Radne grupe je da prati i unaprijeđuje aktivnosti nadležnih institucija u sprovođenju Strategije za borbu protiv trgovine ljudima; priprema polugodišnje Izvještaje o realizaciji mjera iz Akcionog plana za borbu protiv trgovine ljudima; utvrđuje prioritete, dinamiku i rokove realizacije i ocjenjuje postignute rezultate u implementaciji Strategije za borbu protiv trgovine ljudima; po potrebi priprema pojedinačne akcione planove za borbu protiv trgovine ljudima i obezbjeđuje njihovo sprovođenje. O svom radu, Nacionalni radni tim polugodišnje izvještava Vladu Crne Gore.

Akcionni planovi za implementaciju Strategije (2012/2013; 2014; 2015; 2016 i 2017/2018) predviđaju set operativnih mjera koje se, između ostalog, odnose na izradu i promociju standardizovanih pravila i politika za postupanje u slučajevima zloupotrebe položaja policije, specijalizovane obuke za predstavnike institucija i obezbjeđivanje uslova za bolju zaštitu svjedoka.

Takođe, ovim dokumentima je naglašena obaveza da se obezbijede adekvatna sredstva za efikasno obavljanje funkcija od strane Nacionalnog koordinatora i Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima kako bi ove institucije mogle imati aktivnu ulogu u borbi protiv trgovine ljudima.

Akcioni plan za implementaciju Strategije za borbu protiv trgovine ljudima za 2017 – 2018,²⁵ koji je nedavno usvojen, takođe sadrži set operativnih mjera čijom realizacijom će, između ostalog, biti obezbijedena bolja informisanost cjelokupne javnosti, posebno osjetljivih kategorija stanovništva (omladine, **djece prosjaka**, djece bez roditeljskog staranja) o mehanizmima borbe protiv trgovine ljudima u Crnoj Gori i smanjen rizik od njihove izloženosti trgovini ljudima.

Neki od ciljeva i aktivnosti koji su predviđeni ovim Akcionim planom su definisani na sljedeći način:

Operativni cilj 1.2. . Senzibilizacija socijalnih i zdravstvenih radnika za aktivno učešće u preventivnim aktivnostima, identifikaciji, pomoći i zaštiti žrtava trgovine ljudima.

Aktivnost 1.2.2. Akreditacija programa »Jačanje kapaciteta institucija na planu borbe protiv trgovine djecom, prisilnih dječjih brakova i **prisilnog prosjačenja**« kod Zavoda za dječju i socijalnu zaštitu, Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima i Ministarstva rada i socijalnog staranja.

Operativni cilj 1.4. Senzibilizacija prosvjetnih radnika o specifičnostima prenošenja znanja o trgovini ljudima u školskim i vanškolskim aktivnostima.

Aktivnost 1.4.2. Obuka nastavnika na temu “Borba protiv trgovine djecom, ranih ugovorenih brakova i **prisilnog prosjačenja**” na osnovu programa akreditovanog od strane Zavoda za školstvo.²⁶

Borba protiv trgovine ljudima tretirana je i **Akcionim planom za pregovaračko poglavlje 24** koji sadrži niz mjera usmjerenih ka usklađivanju nacionalnog zakonodavstva sa pravnom tekovinom EU, jačanju kapaciteta institucija za adekvatno prepoznavanje i reagovanje u borbi protiv trgovine ljudima i jačanju kapaciteta Skloništa za žrtve trgovine ljudima za pružanje kvalitetnih i raznovrsnih servisa zaštite i podrške.

²⁵ Dostupno na: <http://www.antitrafficking.gov.me/rubrike/akcioni-plan/169726/Vlada-usvojila.html>

²⁶ Nova Strategija za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori (2016-2020) takođe uključuje aktivnosti koje se odnose na **prevenciju prinudnog prosjačenja**, borbu protiv trgovine ljudima, i prevenciju dječjih brakova.(file:///C:/Windows/system32/config/systemprofile/Documents/Downloads/4_151_24_03_2016.pdf).Na primjenu ove Strategije, u vezi sa prevencijom i suzbijanjem prosjačenja, ukazuje i GRETA u svom drugom izvještaju za Crnu Goru, na strani 16.

PRAKSA INSTITUCIJA I ORGANIZACIJA U PREVENCIJI I SUZBIJANJU DJEČJEG PROSJAČENJA

Kao što je navedeno u opisu metodologije koja je korišćena u pripremi ove publikacije, svim organizacijama i institucijama koje su potpisnici Sporazuma o saradnji u oblasti borbe protiv trgovine ljudima,²⁷ kao i onima koje nisu dio Sporazuma, ali imaju nadležnost da štite prava djeteta, dostavljen je upitnik koji je sadržao 13 pitanja koja su se odnosila na regulatorni okvir i njegovu primjenu u praksi, kroz prevenciju, sankcionisanje i pružanje zaštite i podrške žrtvama trgovine ljudima.

U nastavku izvještaja je sadržan presjek odgovora dobijenih od strane nadležnih institucija i organizacija koje su dio sistema borbe protiv trgovine ljudima u Crnoj Gori. Napominjemo da određene institucije, kao što je Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore (Ombudsman), Uprava za zbrinjavanje izbjeglica i J.U. Centar "Ljubović" nisu dostavile odgovore na upitnik (ili su dostavile nepotpune odgovore), usled, kako se navodi u dopisima ovih institucija, neposjedovanja posebnih podataka i evidencija u vezi sa traženim informacijama.²⁸ Takođe, ni nevladine organizacije koje su potpisnice Sporazuma, nisu dostavile odgovore na upitnik, osim Crnogorskog ženskog lobija.

❖ Indikatori za identifikaciju, evidentiranje i upućivanje žrtava trgovine ljudima, posebno djece u prosjačenju

Prema odgovorima dostavljenim od strane relevantnih institucija i organizacija, Crna Gora ima razvijenu **Listu indikatora**, koja je, uz podršku Misije OEBS-a u Crnoj Gori, sačinjena od strane potpisnika Sporazuma o saradnji. Ova lista je usklađena sa nacionalnim referalnim mehanizmima za borbu protiv trafikinga i pored opštih indikatora sadrži i posebne indikatore za prepoznavanje žrtava trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije, kao i indikatore koji ukazuju na trgovinu djecom kao i **trgovinu djecom u svrhu prosjačenja**.²⁹

²⁷ Vrhovni sud, VDT, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima, JU Centar za podršku djeci i porodici Bijelo Polje, Crveni krst Crne Gore i NVO „Crnogorski ženski lobi“, „Sigurna ženska kuća“, „SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja - Nikšić“, „SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Podgorica“, „Dom nade“, „Institut socijalne inkluzije“ potpisali su 2013. godine **Sporazum o međusobnoj saradnji u oblasti borbe protiv trgovine ljudima**. Za praćenje Sporazuma je zaduženo **Koordinaciono tijelo** koje ujedno predstavlja i operativni tim koji preduzima konkretne aktivnosti (u skladu sa Sporazumom) u odnosu na identifikaciju, pružanje pomoći i zaštite žrtava trgovine ljudima. Ovaj tim čine predstavnici - kontakt osobe svih nadležnih insitucija i organizacija potpisnika Sporazuma. Ovim timom rukovodi **Nacionalni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima**.

²⁸ Napominjemo da je institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda u novembru 2011. godine, sačinila **Poseban izvještaj o dječjem prosjačenju u Crnoj Gori**, u okviru regionalnog projekta „Unaprjeđenje položaja djeteta u cilju zaštite od svih vidova eksploatacije“ u saradnji sa ombudsmanima u regionu i uz podršku organizacije „Save the Children Norway“, dostupno na: (http://www.ombudsman.co.me/djeca/docs/naucimo_ih_nesto_drugo.pdf).

²⁹ Za više detalja pogledati **Aneks II – indikatori za prepoznavanje radne eksploatacije djece i odraslih**.

DJEČJE PROSJAČENJE U CRNOJ GORI

pregled zakonodavstva i prakse, sa preporukama za unaprjeđenje borbe protiv ekonomske eksploatacije djece

Izrađeni su i indikatori za rano prepoznavanje žrtava trgovine ljudima za **medicinske stručnjake**, koji zaposlenima u zdravstvenom sistemu služe za ranu identifikaciju žrtava trgovine ljudima. Lista indikatora je štampana u formi kartice i distribuirana predstavnicima svih relevantnih organa – policiji, socijalnim radnicima, radnim inspektorima, zdravstvenim radnicima, zaposlenima u lokalnoj samoupravi, na aerodromima, željezničkim stanicama i graničnim prelazima.

Kada je u pitanju vođenje evidencija o (potencijalnim) žrtvama trgovine ljudima, uključujući **djecu zatečenu u prosjačenju**, Vladina Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima je zadužena za koordinaciju prikupljanja podataka i vođenje ukupne statistike u oblasti trgovine ljudima. Prema podacima Kancelarije, tokom 2016. godine u Skloništu za žrtve trgovine ljudima su boravile 3 maloljetne potencijalne žrtve trgovine ljudima, oblika sklapanja nedozvoljenog braka i prisilnog prosjačenja, romske populacije, ženskog pola, starosti 15 i 11 godina, od kojih je jedna boravila u skloništu 2015. godine, pa je ponovo vraćena u Sklonište tokom 2016. godine, nakon što je ustanovljeno da njeno izmještanje kod bliskih rođaka nije bilo moguće realizovati na način koji bi bio u najboljem interesu maloljetnog lica. Povodom sva tri slučaja više puta se ad hoc sastajalo Koordinaciono tijelo i maloljetnim licima je pružena sva neophodna pomoć - smještaj, odjeća, obuća, hrana, psiho-socijalna podrška, zdravstvena pomoć i zaštita u saradnji Kancelarije, centara za socijalni rad i ostalih nadležnih organa, kojom prilikom su sačinjeni individualni planovi rada i oporavka, nakon čega su maloljetnice izmještene iz Skloništa, i to jedna u porodicu bližih rođaka pod pojačanim nadzorom Centra za socijalni rad, a dvije su trajno premještene u Dom za nezbrinutu djecu u Bijeloj.³⁰ Prema podacima Kancelarije, u toku 2016. godine, podnijeto je 26 zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka protiv roditelja/staratelja djece zatečene u prosjačenju.

Prema podacima Uprave policije, u toku 2016. godine izvedeno je ukupno 78 akcija "**Prosjak**"³¹ sa sledećim rezultatima:

- kontrolisano je 226 lica, od čega 63 djece koja su zatečena u prošnji;
- od ukupnog broja djece koja su zatečena u prošnji (63) podnijeto je 7 zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka protiv 7 zakonskih zastupnika i 4 zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka sudu za prekršaje protiv 4 roditelja;
- 45 djece je upućeno Centru za socijalni rad, u 6 slučajeva roditeljima je izrečena mjera upozorenja, dok je sa 1 slučajem prosjačenja maloljetnika upoznat Osnovni državni tužilac (ODT) u Podgorici.³²

³⁰ Odgovor Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima od 18.02.2017. godine

³¹ Ova akcija predviđa rad na terenu službenika Uprave policije kroz obilaskе javnih mjesta koja su prepoznata kao lokaliteti gdje se vrši prosjačenje. U slučajevima kada su identifikovana djeca u prošnji službenici Uprave policije iste ne tretiraju kao prestupnike, već se u saradnji sa Centrom za socijalni rad preduzimaju koraci radi njihovog zbrinjavanja i utvrđivanja okolnosti i odgovornosti roditelja, staratelja ili drugih lica koja djecu izlažu prošnji i radu na ulici. Osim toga, sa ciljem proaktivne identifikacije žrtava i praćenja ukupne problematike trgovine ljudima, u svim centrima i odjeljenjima bezbjednosti u kontinuitetu se sprovodi akcija "**Trafiking**".

³² Prema podacima Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima, sprovođenjem akcije „Prosjak“ u toku 2016. godine su ostvareni sledeći rezultati: ukupan broj izvedenih akcija: 60, ukupan broj kontrolisanih lica 152 od čega je 70 djece, broj podnijetih zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka: 26

Većina ostalih institucija koje smo kontaktirali ne posjeduje posebne i potpune podatke o ovoj ciljnoj grupi,³³ niti su nam takvi podaci dostavljeni u okviru ovog istraživanja. U odgovorima dobijenim od strane Vrhovnog suda, navodi se da ova institucija vodi posebnu statistiku o krivičnim djelima trgovine ljudima, a pravosudni informacijski sistem (PRIS) omogućava unaprijeđeni sistem prikupljanja podataka o broju predmeta u radu, broju optužnica, broju obustavljenih postupaka i presuda, vrsti i visini krivičnih sankcija, broju pokrenutih finansijskih istraga, kao i o vrsti i iznosu oduzete imovinske koristi.

❖ Programi zaštite i podrške žrtvama trgovine ljudima, uključujući djecu u prošnji

U skladu sa Sporazumom o saradnji, pomoć i zaštita žrtvama trgovine ljudima pruža se po principu dobrovoljnosti i pristanka same žrtve nakon identifikacije. Prilikom identifikacije, žrtvi se nudi mogućnost smještaja u vladinom **Skloništu za žrtve trgovine ljudima**. U skloništu sve žrtve imaju jednaki tretman, bez obzira da li se radi o crnogorskim ili stranim državljanima. Sklonište ima kapacitet da primi 15 osoba, sa mogućnošću odvojenog smještaja odraslih i djece. Uz odgovarajuću procjenu predstavnika nadležnih institucija (Uprave policije, Centra za socijalni rad - ukoliko se radi o maloljetnoj/m štićenici/ku), štićenice/i imaju mogućnost da izlaze tokom boravka u Skloništu.

Nakon identifikacije i smještaja u Sklonište, žrtva se obavještava, ako je moguće, na maternjem jeziku o zemlji, gradu, lokaciji na kojoj se nalazi i stavlja joj se do znanja da će joj se pružiti sva pomoć i podrška koja je predviđena bez obzira na to da li želi da svjedoči i učestvuje u procesu protiv trafikanata ili grupe, kao i da ima pravo na period razmišljanja/refleksije u trajanju do 90 dana. Žrtva se upoznaje sa svojim pravima i nacionalnim zakonodavstvom o kažnjavanju trafikanata, ako se u sudskom postupku dokaže trgovina ljudima. Žrtva se takodje upoznaje sa tim da u slučaju učestvovanja u sudskom procesu ima pravo na besplatnu pravnu pomoć. Ako žrtva ne želi saradnju i smještaj u Sklonište, obavještava se da u slučaju promjene mišljenja može da se javi na besplatnu **SOS liniju za antitrafiking: 11 66 66** (linija je dostupna 24 h kako potencijalnim žrtvama trgovine ljudima, tako i svim zainteresovanim građanima) ili najbližoj policijskoj stanici. Izjave i identitet žrtve uvijek ostaju anonimni za javnost. Za maloljetna lica nužno je uključivanje socijalnih radnika kao organa starateljstva.

³³ U odgovorima ostalih institucija (sa izuzetkom Uprave policije) se ne navode podaci o njihovim evidencijama o djeci zatečenoj u prosjačenju, već se u tom smislu upućuje na Kancelariju za borbu protiv trgovine ljudima.

U skloništu se sprovode **edukativne radionice** koje su prilagođene uzrastu žrtve. Socijalni radnik/ca i zaposlene u Skloništu informišu maloljetno lice o svim pravima, procedurama, postupcima na jeziku prilagođenom uzrastu žrtve. Takođe, za svaki slučaj nadležni socijalni radnik u svojstvu staratelja određuje individualni plan rada koji je prilagođen uzrastu, interesovanjima, ličnim mogućnostima i volji maloljetnog lica.

Takođe, pored osoblja u Skloništu i staratelja, za svaki slučaj, pojedinačno se sastaje Koordinaciono tijelo (koje je formirano na osnovu nacionalnog Sporazuma o saradnji u borbi protiv trgovine ljudima) gdje sve nadležne institucije (u prvom redu MUP/UP, državno tužilaštvo, Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo zdravlja i NVO Crnogorski ženski lobi) razmatraju sve aspekte svakog slučaja pojedinačno i zajednički donose odluku koja je u najboljem interesu lica koje se nalazi u Skloništu.

U Skloništu za žrtve trgovine ljudima u 2016. godini je bila smještena jedna potencijalna žrtva trgovine ljudima - oblika prisilnog prosjačenja - kojoj je pružena sva neophodna pomoć i zaštita u skladu sa mehanizmima koji su prethodno opisani.³⁴

Posebni mehanizmi pomoći i zaštite za maloljetne žrtve trgovine ljudima definisani su i Sporazumom o saradnji. Mehanizmi pomoći obuhvataju :a) **procjenu socijalno-ekonomskog stanja**, kao osnova za dodjelu jednokratne novčane pomoći i drugih oblika zaštite u skladu sa zakonom; b) utvrđivanje zakonskog osnova za postavljanje staraoca; c) izradu **individualnih planova zaštite** potencijalnim žrtvama trgovine ljudima u saradnji sa drugim potpisnicima Sporazuma. U pružanju socijalne, dječje i porodične zaštite potencijalnim žrtvama trgovine ljudima, državljanima Crne Gore i stranim državljanima, mjesno nadležni centar za socijalni rad će pokrenuti proceduru na osnovu dokumentacije koju obezbjeđuju Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija, Ministarstvo prosvjete i druge relevantne institucije.

Uloga Centra za socijalni rad je da radi na suzbijanju pojave prosjačenja u saradnji sa drugim nadležnim institucijama. Nakon upoznavanja sa svakim konkretnim slučajem, Centar za socijalni rad preduzima odgovarajuće mjere zaštite u okvirima zakonskih mogućnosti. Pristupa se savjetodavnom radu, trenutnoj novčanoj pomoći ili drugim vidovima zaštite. Ukoliko se na prostoru Crne Gore zatekne u prosjačenju maloljetnik bez roditeljske pratnje, a strani je državljanin, u saradnji sa institucijama te zemlje i drugim relevantnim subjektima kod nas, vrši se povratak u zemlju porijekla. Takođe, pokreće se postupak pred Područnim organom za prekršaje, prema licima koja navode djecu na prosjačenje, najčešće prema roditeljima ili starateljima.

³⁴ Preuzeto iz odgovora Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima od 18.02.2017. godine

Centri za socijalni rad će u svim slučajevima sumnje da je osoba žrtva trgovine ljudima, primjenjivati standarde identifikacije, kako bi se ispoštovali: a) pravo na privatnost potencijalnih žrtava, naročito za pitanja lične prirode i pitanja traumatične prirode, ukoliko nijesu u svrhu prikupljanja neophodnih podataka; b) pravo potencijalne žrtve na sve informacije u oblasti socijalne, dječje zaštite i porodičnih odnosa, kao i u drugim mogućim postupcima koji će se preduzimati u cilju njene zaštite.

U Crnoj Gori ne postoji razvijen servis **svratišta** za djecu sa ulice, iako na osnovu analize postojećih zakonskih i podzakonskih akata³⁵ i stavova nadležnih institucija, prvenstveno Zavoda za socijalnu i dječju zaštitu i zaposlenih u sistemu socijalne i dječje zaštite, postoji potreba za implementacijom i daljim razvojem usluge svratišta kao posebnog oblika socijalne podrške za djecu izloženu riziku od eksploatacije.³⁶

Kada su u pitanju maloljetni migranti bez pratnje, postoji obezbijeđen sistem servisa podrške u dijelu obezbjeđivanja smještaja, dodjeljivanja staratelja i sprovođenja zakonske procedure koja takvoj djeci pruža zaštitu. Crveni krst kroz svoj mandat i saradnju sa UNHCR-om, pruža podršku za uspostavljanje porodičnih veza, povezivanja sa porodicom, psiho-socijalnu podršku i podršku u vidu materijalne pomoći, ukoliko je to neophodno.

❖ Programi prevencije napuštanja porodice i škole među djecom iz rizičnih grupa

Oblast **prevencije i edukacije** ključnih aktera predstavlja jedan od ključnih aspekata borbe protiv trgovine. Aktuelnim Akcionim planom za implementaciju Strategije za borbu protiv trgovine ljudima predviđene su brojne aktivnosti koje su usmjerene na jačanje preventivnih i edukativnih aktivnosti usmjerenih na mlade ljude, naročito grupe u riziku (djeca bez roditeljskog staranja, društveno marginalizovana djeca iz romske i egipćanske populacije, djeca sa invaliditetom, djeca iz readmisije, izbjegla i raseljena lica, djeca žrtve nasilja u porodici, djeca u sukobu sa zakonom) radi otklanjanja mogućnosti da postanu žrtve nekog od oblika trgovine ljudima/djecom. Istovremeno, planirane su mnogobrojne aktivnosti koje imaju za cilj jačanje stručnih kapaciteta predstavnika organa za sprovođenje zakona u dijelu efikasnije identifikacije, pomoći i zaštite potencijalnim žrtvama/žrtvama trgovine ljudima.³⁷

³⁵ Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti ("Službeni list Crne Gore" br. 27/13, 66/16) i Pravilnik o bližim uslovima za pružanje i korišćenje, normativima i minimalnim standardima usluga podrške za život u zajednici prepoznaju svratište kao vid podrške za život u zajednici i propisuju bliže uslove za pružanje i korišćenje ove usluge.

³⁶ Odgovor Zavoda za socijalnu i dječju zaštitu od 27.02.2017. godine

³⁷ Jedna od najvažnijih preventivnih aktivnosti u ovoj oblasti je i kampanja "**ZAUSTAVIMO TRGOVINU LJUDIMA**" koja se kontinuirano sprovodila na teritoriji cijele Crne Gore, a koja je obuhvatala emitovanje TV spota "Stop trgovini ljudima", kojim se ujedno promovisala i Vladina SOS antitrafiking linija (11 66 66). U okviru ove kampanje na svim graničnim prelazima postavljani su poster i sa SOS telefonom za žrtve trgovine ljudima.

Ministarstvo prosvjete, bez obzira da li je dijete smješteno u porodicu ili boravi u nekoj od ustanova, u procesu reintegracije, u smislu uključivanja u ustanove obrazovanja i vaspitanja, obezbjeđuje podršku u skladu sa Sporazumom o saradnji. Ministarstvo prosvjete potencijalnim žrtvama trgovine ljudima, djeci, koja zakonito borave na teritoriji države, obezbjeđuje odgovarajući smještaj, odnosno nastavak obrazovanja u javnim vaspitno-obrazovnim ustanovama, sa prioritetom u odnosu na ostale slučajeve, u skladu sa propisima koji regulišu odgovarajuću oblast vaspitanja i obrazovanja, uz poštovanje prava na privatnost, naročito za pitanja lične prirode i traumatična pitanja koja nijesu neophodna da bi se uključili u vaspitno-obrazovni sistem. Istovremeno, odgovarajuće službe Ministarstva, kao i psihološko-pedagoške službe u javnim vaspitno-obrazovnim ustanovama će obezbjeđivati brzo i efikasno uključivanje djece u vaspitno-obrazovni sistem na teritoriji države. Mehanizmi podrške i pomoći koja će se obezbijediti djeci – potencijalnim žrtvama trgovine ljudima, zasnivaju se na: posebnim pedagoško-psihološkim postupcima u službama vaspitno-obrazovnih ustanova i uz njihovu procjenu fizičkog i psihičkog stanja djece, upućivanje na posebne stručne tretmane, kao i predloge za određivanje posebnih programa, u skladu sa propisima za tu oblast vaspitanja i obrazovanja; praćenju ponašanja i učenja djeteta i obavještanju odgovarajućih službi u sistemu zaštite djece utvrđenom Sporazumom.

Neophodne troškove vezane za smještaj u vaspitno-obrazovnim ustanovama (domovima učenika) i pristup obrazovanju, naročito stručnom obrazovanju i usavršavanju koje vodi do prvog zanimanja djeteta, obezbjeđuje Ministarstvo prosvjete za vrijeme njihovog boravka na teritoriji države. Ministarstvo preko rada javnih vaspitno-obrazovnih ustanova kroz redovne i posebne programe kontinuirano prati rad na edukaciji i razvijanju svijesti kod djece i učenika o ljudskim pravima, zaštiti dostojanstva i integriteta ličnosti.

Radi prevencije trgovine ljudima/djecom, osnovnim i srednjim školama su distribuirani priručnici za nastavnike Građanskog vaspitanja, odnosno Građanskog obrazovanja. U predmetnom programu Građansko vaspitanje u VII razredu osnovne škole predviđena je, kao izborna tema, trgovina ljudima, a akreditovan je i **program obuke nastavnika** za borbu protiv trgovine ljudima.³⁸

Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima je u saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava tokom izvještajnog perioda odštamala flajere na crnogorskom i romskom jeziku u cilju informisanja o problemu trgovine djecom i načinima kako se zaštititi od ove negativne pojave. Pored toga, izrađeni su i odštampani flajeri na crnogorskom, romskom i albanskom jeziku u cilju informisanja o problemu trgovine ljudima, dječjem prosjačenju i dječjim ugovorenim brakovima. Isti su distribuirani tokom kampanja koje su se realizovale u romskim naseljima.

³⁸ Odgovor Ministarstva prosvjete br. 023-235/17-2 od 27. februara 2017. godine

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je u saradnji sa Kancelarijom za borbu protiv trgovine ljudima, Upravom policije, članovima Romskog savjeta i civilnog sektora sprovedo 10 edukativnih kampanja u romskim i egipćanskim naseljima o problemu nasilja nad ženama i dječjim nedozvoljenim brakovima.

U susret obilježavanju 8. aprila – Svjetskog dana Roma, vladina Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima je uz podršku Crvenog krsta Crne Gore organizovala tribinu na temu „Jačanje veze između romske i egipćanske populacije sa institucijama koje su nadležne za rješavanje problema ugovorenih brakova, prosjačenja i borbe protiv trgovine ljudima. Učešće na tribini su uzeli i predstavnici Uprave policije, Ministarstva za ljudska i manjinska prava i Ministarstva prosvjete, koji su u direktnoj komunikaciji sa predstavnicima romske i egipćanske zajednice razgovarali o navedenim problemima.

U okviru obilježavanja 18. oktobra – Međunarodnog dana borbe protiv trgovine ljudima, poseban akcenat u 2016. godini je stavljen na jačanje otpornosti mladih ljudi u odnosu na fenomen trgovine ljudima i razumijevanje ranih ugovorenih brakova kao oblika izvršenja krivičnog djela trgovine ljudima. S tim u vezi organizovano je izvođenje interaktivne predstave kojoj je prisustvovalo oko 320 djece i mladih iz ključnih podgoričkih srednjih škola. Istovremeno, prvi čas u svim osnovnim i srednjim školama na teritoriji države bio je posvećen trgovini ljudima.

I **Crveni krst Crne Gore**, putem mreže svojih opštinskih organizacija, a u okviru svog mandata i programskih aktivnosti, sprovodi preventivno – edukativne radionice na temu borbe protiv trgovine ljudima, koje imaju za cilj podizanje svijesti, prevashodno djece i mladih, o opasnostima i načinima na koje se mogu zaštititi od trgovine ljudima.

Pregled preventivnih aktivnosti Crnogorskog ženskog lobija

U periodu od 01.01.2016-01.07.2016. sprovedene su sledeće preventivne aktivnosti :

Projekat **“Mladi kao medijatori u promociji rodne ravnopravnosti i nenasilja”** - uzročno-posljedične veze između neostvarivanja rodne ravnopravnosti i posljedica u obliku nasilja nad ženama, trafikinga, prostitucije, bolesti zavisnosti; rad *sa mladima kroz šest radionica u sljedećim gradovima*: Podgorica, Nikšić, Cetinje, Bijelo Polje, Bar, Budva i Rožaje. Osim navedenih radionica izrađena je i brošura u tu svrhu.

Za projekat **“Porodica kao faktor ranog otkrivanja bolesti zavisnosti, pomoći i podrške kod djece i mladih”** takođe su sprovedene radionice i pripremljena brošura, i to **šest jednodnevnih edukativno - informativnih seminara sa roditeljima** u sljedećim gradovima : Podgorica, Bijelo Polje, Nikšić, Cetinje, Bar i Berane. Na ovaj način, sprovedena je edukacija roditelja o pojavnim oblicima narkomanije, alkoholizma, kao i o uzrocima sve većeg ulaska mladih djevojaka u svijet prostitucije, odakle lako mogu postati žrtve trafikinga.

DJEČJE PROSJAČENJE U CRNOJ GORI

pregled zakonodavstva i prakse, sa preporukama za unaprjeđenje borbe protiv ekonomske eksploatacije djece

CŽL je realizovao i **edukativno - informativne tribine za mlade i roditelje** o prevenciji, prepoznavanju, mjerama zaštite i prijave nadležnim institucijama i nevladinim organizacijama porodičnog nasilja, prostitucije, ranih ugovorenih brakova i prosjačenja. Tribine su organizovane u dva grada na jugu i sjeveru, i to u Ulcinju pod nazivom „**Vrh je da znaš**“ i u Pljevljima pod sloganom „**Razgovarajmo s djecom**“.

U okviru projekta „**Inkluzija romskih žena i djevojaka u Crnoj Gori**“ sprovedena je medijska kampanja o edukaciji RE populacije (žena, djevojčica i muškaraca) o trgovini ljudima s fokusom na najteže oblike dječjeg rada i sklapanje nedozvoljenih ranih ugovorenih brakova. Projekat je rađen kroz formu edukativno-informativnih radionica, i to: **16 radionica za žene i djevojke** (Berane, Bijelo Polje, Nikšić, Pljevlja). Radionicama je prisustvovalo **85 žena i djevojaka** pripadnica RE populacije uzrasta od 14-50 godina; najstarija učesnica radionica bila je iz Berana starosti **75 god. Najmlađe učesnice** projekta bile su djevojčice uzrasta od **10-11 godina**.

Tokom trajanja projekta, **obavljeno je 12 individualnih razgovora** sa ženama starosne dobi od **19-47 god i 4 informativno-edukativne radionice za muškarce** (Berane, Bijelo Polje, Nikšić, Pljevlja). Tokom ovog projekta, **informisano je 65 muškaraca** u romskim zajednicama o štetnosti i posljedicama porodičnog nasilja, rane udaje, ugovorenih brakova i prosjačenja, kao i o sankcionisanju navedenih pojava. Istaknut je značaj obrazovanja djece i redovnog pohađanja škole, posebno djevojčica, kao i važnost preventivnih zdravstvenih pregleda žena i djevojaka. Realizovano je **12 individualnih razgovora sa djevojčicama i ženama** u naseljima: Strojtenica, Brlja, Pod Trebjesom, Željezara, Tulum, Riversajd i Trlica.

Pored navedenih aktivnosti, CŽL u kontinuitetu promoviše SOS telefon za žrtve trgovine ljudima/djecom. Na svim propagadnim materijalima organizacije, sajtu i fb profilu organizacije istaknuta je SOS linija, njena uloga i usluge koje se mogu dobiti prilikom poziva. Medijska promocija svih navedenih aktivnosti sprovodi se kroz **medijske kampanje kojima se preventivno i edukativno** apeluje na smanjenje potražnje za uslugama žrtava trgovine ljudima, smanjenja do potpunog ukidanja rane udaje i dječijih ugovorenih brakova i prosjačenja (kroz štampane i elektronske medije, društvene mreže, web sajt organizacije).

❖ Odnosi i interakcija među ključnim akterima u sistemu prevencije i suzbijanja trgovine ljudima/dječjeg prosjačenja

U skladu sa **Sporazumom o saradnji** u oblasti borbe protiv trgovine ljudima sprovede se koordinisane aktivnosti državnih institucija, međunarodnih i nevladinih organizacija u ostvarivanju preventivnih aktivnosti i aktivnosti na podizanju nivoa svijesti cjelokupne javnosti u odnosu na sve pojavne oblike trgovine ljudima/djecom. Osim toga, predstavnici nadležnih institucija i organizacija – potpisnika Sporazuma učestvuju u radu Koordinacionog tijela za praćenje implementacije Sporazuma, koji ujedno predstavlja i operativni tim koji preduzima

konkretno aktivnosti (u skladu sa Sporazumom) u odnosu na identifikaciju, pružanje pomoći i zaštite žrtava trgovine ljudima. Ovim timom rukovodi Nacionalni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima. Tim se sastaje minimum 2 puta godišnje i tom prilikom ocjenjuje uspješnost sprovođenja Sporazuma u praksi. Po potrebi, tim se sastaje i na *ad hoc* osnovi u onim situacijama kada se na teritoriji Crne Gore identifikuje potencijalna žrtva trgovine ljudima. Radne sastanke organizuje Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima, kako bi se pratilo na koji način se praktično primjenjuje Strategija o borbi protiv trgovine ljudima, ali i Sporazum o saradnji i koje aktivnosti se realizuju na planu prevencije, identifikacije, zaštite i reintegracije potencijalnih žrtava trgovine, kao i krivičnog gonjenja počinitelja krivičnog djela trgovine ljudima.

Od 2012. godine, **zajedničke policijske patrole**, skupa sa policijom iz Albanije, Hrvatske, Italije, Srbije, i Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije djelovale su u toku turističke sezone. U 2014. godini održana je zajednička obuka zajedničkih patrola sa fokusom na identifikovanje žrtava trgovine ljudima, posebno djece. Osim toga, **Protokol o saradnji i formiranju zajedničkih istražnih timova** (eng. *Joint Investigative Teams*), koji je zaključen između nacionalnih anti-trafiking koordinatora Crne Gore i Albanije, predviđa godišnje sastanke ovih tijela, na kojima se razmatra tema **dječjeg prosjačenja** tokom turističke sezone.³⁹ Jedan specijalni tužilac iz Crne Gore je član radne grupe za primjenu ovog Protokola i kontakt tačka za međunarodne istrage i formiranje zajedničkih istražnih timova.⁴⁰

Prema ocjeni institucija i organizacija koje su učestvovala u projektu "Izgradimo održive rezultate u borbi protiv trgovine ljudima" saradnja i koordinacija između potpisnika Sporazuma o saradnji se odvija u kontinuitetu i na zadovoljavajućem nivou i ostvaruje se kroz sastanke radnih timova, razmjenu potrebnih informacija i neposrednu komunikaciju u dijelu pružanja pomoći i podrške u konkretnim slučajevima. Saradnja se uglavnom odvija na relaciji policija – centri za socijalni rad – tužilaštvo, uz učešće drugih relevantnih institucija, prema potrebi. Saradnja postoji i na planu preduzimanja preventivnih aktivnosti, poput javnih kampanja, okruglih stolova, seminara i edukativnih radionica.

Sa druge strane, predstavnici ključnih aktera navode da nedostaje **sinhronizovani pristup** koji bi bio usmjeren ka punoj i dosljednoj primjeni važećih zakonskih propisa, posebno u pogledu otkrivanja i sankcionisanja počinitelja i daljeg praćenja stanja žrtve nakon iskustva trgovine ljudima. Osim toga, preovladava mišljenje da je potrebna snažnija i efikasnija podrška specijalizovanih institucija koje će na adekvatan način pružati kvalitetniju pomoć i zaštitu djece, ne samo u momentu kada je određeno lice zatečeno u prosjačenju, već sve do iznalaženja trajnih rešenja za zaštitu žrtve i sprečavanje reviktimizacije.

³⁹ Izvještaj o sprovođenju Konvencije Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima od strane Crne Gore, strana 25

⁴⁰ Odgovor Specijalnog državnog tužilaštva Crne Gore od 28.02.2017. godine

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Ekonomska eksploatacija djece koja se odvija kroz različite oblike života i rada na ulici predstavlja jedan od najdrastičnijih oblika kršenja prava djeteta, koji karakteriše socijalna nemoć, marginalizacija, imobilnost, nemogućnost suprostavljanja volji odraslih, bilo da su u pitanju članovi porodice djeteta ili kriminalne grupe koje se na organizovan način bave prinudnim prosjačenjem. Iako su uzroci i posljedice ovakvog vida zloupotrebe i eksploatacije djece poznati, put do pronalaženja održivih rešenja je veoma težak, kako zbog same prirode ovog krivičnog djela i njegovih počinitelaca, tako i zbog nerazvijenih socijalnih servisa i mehanizama ukupne društvene podrške za suzbijanje prakse prosjačenja.

Kao posebni problemi ističu se: a) neadekvatnost zakonom predviđenih sankcija i njihova nedosljedna primjena; b) nedostatak ljudskih i materijalnih resursa; c) nepostojanje sistematizovane evidencije o djeci koja se bave prosjačenjem (uključujući i nekonzistentnost u pogledu vođenja podataka u okviru različitih institucija); d) nerazvijenost socijalnih servisa i ustanova za smještaj i zbrinjavanje djece koja su zatečena u prosjačenju ili su izložena riziku od eksploatacije. Imajući u vidu navedene probleme, preporuke za unaprjeđenje stanja u ovoj oblasti se odnose na četiri ključna aspekta: 1) unaprjeđenje legislative; 2) jačanje kapaciteta ključnih aktera; 3) unaprjeđenje međuinstitucionalne saradnje radi uspostavljanja holističkog pristupa ovoj problematici; 4) rad u zajednici, odnosno rad na podizanju svijesti građana/ki o uzrocima i pojavnim oblicima dječjeg prosjačenja, kao i načinima na koje opšta javnost može doprinijeti rešavanju ovog problema.

Bitno je napomenuti i da je sprovođenje bilo kakvih istraživanja u ovoj oblasti metodološki veoma komplikovano, što je potvrđeno i u toku realizacije ovog projekta, a usljed nedostatka jasnih i preciznih podataka koji bi omogućili da se sagledaju obim i učestalost ove društvene pojave. Međutim, bez obzira na jasna metodološka ograničenja u pokušaju da se obradi fenomen dječjeg prosjačenja, moguće je izvesti određene zaključke i definisati određene preporuke za unaprjeđenje postojećeg regulatornog okvira i prakse:

- Fenomen dječjeg prosjačenja u nacionalnom zakonodavstvu nije definisan kao posebna kategorija i skoro da nije odvojen od prosjačenja odraslih, iz razloga što ne postoji jedinstven stručni stav o tome šta je dječje prosjačenje i što postoji čitav spektar radnji koje se smatraju prosjačenjem. Postoji intencija da se dječje prosjačenje sagledava samo u kontekstu zanemarivanja i zlostavljanja djeteta, što ograničava mogućnosti za prepoznavanje rizika i zaštitu žrtava trgovine ljudima.
- Institucije ne prave jasnu distinkciju između „djece ulice“ i „djece na ulicama“. Prema odgovoru Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima, u Crnoj Gori nema identifikovanih slučajeva djece ulice, tj. djece koja žive i rade na ulici. Imajući u vidu brojna neposredna iskustva o postojanju takvih slučajeva, posebno u vrijeme turističke sezone (na šta ukazuje

i GRETA u svojim izvještajima),⁴¹ to za posljedicu ima činjenicu da žrtve ovog oblika eksploatacije nisu prepoznate kao žrtve trgovine ljudima i ne uživaju pravnu zaštitu koja im pripada po tom osnovu.⁴²

- Ne postoje sistematizovane evidencije o djeci koja su zatečena u prosjačenju ili su u riziku od eksploatacije. Nijedna institucija, uključujući upravu policije, nije dostavila bliže podatke o ovoj kategoriji djece (prosječna starosna dob, država porijekla, pripadnost polu/rodu, etnička pripadnost, obrazovni status). Indikativno je i što značajan broj institucija, uključujući i instituciju Zaštitnika ljudskih prava i sloboda koja je 2011. godine sačinila poseban izvještaj o dječjem prosjačenju, kao i J.U.Centar "Ljubović" koji je učestvovao u pripremi tog izvještaja Zaštitnika, sada uopšte ne posjeduje podatke o djeci koja su prisiljena na prosjačenje. Takođe, bitno je pomenuti da se pojavljuju razlike u podacima koji su dostavljeni od strane Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima, Uprave policije i Crvenog krsta Crne Gore (koji su jedini dostavili kvantitativne podatke u okviru odgovora na upitnik) u pogledu broja preduzetih akcija, lica koja su zatečena u prosjačenju i lica prema kojima su preduzete određene sankcije. U institucijama gdje postoje baze podataka o djeci koja prosjače, kao što je Centar za socijalni rad Podgorica, iste nisu blagovremeno ažurirane i podaci se vode po različitim osnovama (npr. mladi sa poremećajima u ponašanju, žrtve eksploatacije i sl). Usled toga, nije moguće utvrditi rasprostranjenost dječjeg prosjačenja, a samim tim ni odgovarajuće mjere za njegovo eliminisanje.
- Crna Gora ima razvijenu listu indikatora za ranu identifikaciju žrtava trgovine ljudima koja sadrži kako opšte, tako i specifične pokazatelje za identifikaciju žrtava trafikinga u svrhu seksualne eksploatacije, radne eksploatacije i pomoći djeci žrtvama trgovine ljudima. Lista je usvojena 2013. godine i od tada nije ažurirana (prema odgovoru Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima, u toku su pripreme za njeno ažuriranje). Lista nije dostupna na sajtu Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima, www.antitrafficking.me.
- Identifikacija i sankcionisanje slučajeva dječjeg prosjačenja nisu efikasni. Iako potencijalnu žrtvu trgovine ljudima mogu identifikovati svi potpisnici Sporazuma u granicama svojih ovlašćenja (o čemu su dužni da odmah obavijeste kontakt osobu Uprave policije), to se u praksi rijetko dešava, već žrtve najčešće identifikuju predstavnici policijskih organa, prilikom posjete lokacijama koje su prepoznate kao mjesta prosjačenja, kao i nevladine organizacije, kroz neposredan kontakt sa (potencijalnim) žrtvama.⁴³ Na

⁴¹U Izvještaju o sprovođenju Konvencije Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima od strane Crne Gore iz 2016. godine, na strani 25, GRETA ističe da, uprkos prisustvu albanske djece uključene u **prosjačenje** tokom turističke sezone, GRETA nije dobila informacije o naporima da se identifikuju potencijalne žrtve trgovine ljudima.

⁴²**Napominjemo da je i u posebnom izvještaju Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore iz 2011. godine, u pogledu fenomenu djece u 'uličnim situacijama', utvrđeno da su mnoga od ove djece prosjačila, da su neka bila seksualno zlostavljana, kao i da je postojala posebna ranjivost u pogledu trafikinga.**

⁴³Iako je nastavila da finansira servise za pomoć žrtvama, napori pri identifikaciji žrtava su nedostajali, naročito među djecom koja su bila prisiljena na prosjačenje. Državni organi nisu formalno identifikovali žrtve prinudnog rada, uprkos

probleme u identifikaciji ukazuje i činjenica da je posljednji pravosnažno okončani predmet za trgovinu ljudima bio u 2014. godini, a da tokom posljednje dvije godine nije bilo pokrenutih postupaka za ovu vrstu krivičnih djela.⁴⁴ Zakonom propisane sankcije nijesu adekvatne, i to izricanje zatvorske kazne, novčane kazne ili oduzimanje roditeljskih prava za počinioca koji je roditelj žrtve. U praksi, centri za socijalni rad ne pokreću postupke za preispitivanje roditeljskog prava, niti za ograničavanje ili oduzimanje roditeljskog prava, već se uglavnom uključuju u postupak nakon prijave policije.

- Socijalna i dječja zaštita i zaštita u oblasti porodičnih odnosa, pruža se potencijalnim žrtvama za vrijeme njihovog boravka na teritoriji države bez obzira na to gdje su smještene, najviše kroz usluge Skloništa za žrtve trgovine ljudima, servise pravne i psiho-socijalne pomoći i podrške. Ostvaren je minimalni napredak u dijelu stvaranja preduslova za kvalitetnu reintegraciju, resocijalizaciju i repatrijaciju žrtava trgovine ljudima/djecom kroz omogućavanje besplatnog pohađanja raznovrsnih specijalizovanih kurseva za brzo stručno osposobljavanje žrtava, kao i obezbjeđivanjem mogućnosti za njihovo prioritetno zapošljavanje potpisivanjem Protokola o saradnji Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima i Unije poslodavaca Crne Gore. Osim toga, u pružanju zaštite i pomoći žrtvama, pojavljuju se i sljedeći problemi: nedostatak dokumentacije na strani žrtve, duge procedure za povratak u zemlju porijekla i nedostatak servisa podrške (poput svratišta), iako za time, prema stavu nadležnih institucija, postoji jasna potreba.⁴⁵
- Odnosi među ključnim akterima u oblasti borbe protiv trgovine ljudima uređeni su, pored zakonskih propisa, i Sporazumom o međusobnoj saradnji kojim su zakonom definisane obaveze institucija konkretizovane kroz jasno određene operativne postupke koje potpisnici Sporazuma realizuju u rješavanju konkretnih slučajeva trgovine ljudima. Sporazum je poseban akcenat stavio na postupanje u odnosu na žene i djecu žrtve trgovine ljudima i ujedno predstavlja nacionalni referalni mehanizam u vezi sa trgovinom ljudima. Međutim, primjenu ovog sporazuma ograničavaju nedovoljni materijalni resursi, kao i nedovoljan broj sertifikovanih stručnjaka za postupanje u slučajevima trgovine ljudima. Osim toga, potpisnici Sporazuma o saradnji smatraju i da ne postoji kontinuitet bavljenja ovom problematikom, kao ni praćenja sprovođenja svih zakonskih i strateških inicijativa i analize njihovih efekata.

tome što je policija identifikovala 156 djece koja su zatečena u prosjačenju u 2014. godini. (Dostupno na: [Trafficking in Persons Report](#), strana 251).

⁴⁴ Odgovor Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima od 18.02.2017. godine

⁴⁵ U toku je inicijativa za pokretanje jednog takvog servisa na projektnoj osnovi, uz podršku međunarodne organizacije Romski obrazovni fond (eng. Roma Education Fund–REF).

Preporuke:

- ažurirati listu indikatora za ranu identifikaciju žrtava trgovine ljudima i istu objaviti na web stranici Kancelarije za brobu protiv trgovine ljudima;
- sprovoditi i objavljivati redovne analize uzroka i posljedica dječjeg prosjačenja, kao i kvantitativne i kvalitativne analize primjene propisanih zakonskih i operativnih mjera;
- nastaviti saradnju sa nadležnim institucijama zemalja u regionu, kroz implementaciju zaključenih protokola o saradnji, implementaciju planova zajedničkih obuka i stvaranje uslova za efikasan rad zajedničkih istražnih timova;
- uspostaviti efikasan sistem evidentiranja djece koja žive na ulici i/ili se bave prosjačenjem, kroz saradnju centara za socijalni rad, Uprava policije, škola, zdravstvenih ustanova i drugih institucija koje se bave ovim problemom;
- nastaviti sa razvijanjem posebnih servisa pomoći i podrške namijenjenih djeci u riziku od eksploatacije, kroz uvođenje novih servisa, poput prihvatnih stanica/svratišta i dalje jačanje kapaciteta zaposlenih u centrima za socijalni rad za jačanje uloge u pogledu pružanja efikasne porodično-pravne zaštite i nadzora nad vršenjem roditeljskih prava;
- pored savjetodavnog rada sa žrtvama dječjeg prosjačenja i njihovim roditeljima/starateljima i ostalim članovima porodice, primjenjivati mjere materijalne podrške porodici (gdje za to postoje uslovi). Upostaviti efikasno starateljstvo za posebne slučajeve (gdje za tim postoji potreba) i obezbijediti efikasno praćenje žrtve nakon prestanka eksploatacije, kako bi se spriječila reviktimizacija.
- preduzimati mjere na podizanju nivoa svijesti šire javnosti o štetnosti i kažnjivosti dječjeg prosjačenja i obezbijediti dostupnost informacija, prevashodno djeci koja žive na ulici, kako bi se zaštitili od rizika da postanu žrtve trgovine ljudima i ekonomske i socijalne eksploatacije. Posebno obezbijediti kontinuirano sprovođenje kampanja koje su usmjerene na smanjenje potražnje za prinudnim dječjim radom.

ANEKS I

UPITNIK ZA INSTITUCIJE/ORGANIZACIJE

1. Da li u našoj zemlji pored pozitivnih pravnih propisa postoje i podzakonski akti koji se primjenjuju u cilju borbe protiv trgovine ljudima?
2. Da li postoji lista indikatora za ranu identifikaciju žrtava trgovine ljudima?
3. Ukoliko postoji, da li je ažurirana od vremena njenog uspostavljanja i da li sadrži posebne podatke koji se odnose na djecu u prošnji?
4. Da li u našoj zemlji postoje programi zaštite za djecu žrtve trgovine ljudima? Koji su to programi i gdje se mogu naći informacije o njihovoj realizaciji?
5. Da li u Crnoj Gori postoji razvijen program prevencije napuštanja porodice i škole među djecom iz rizičnih grupa (djeca iz romske i egipćanske populacije, djeca u stanju socijalne potrebe, djeca iz ruralnih sredina)?
6. Da li u Crnoj Gori postoje programi podrške u vidu postojanja usluge “svratišta” za djecu koja žive i rade na ulici kao grupe u riziku od radne eksploatacije i trgovine ljudima ?
7. Kakav tretman imaju djeca koja žive i rade na ulici od strane institucija sistema? Da li se tretiraju kao prestupnici? Molimo navedite broj ovih slučajeva u radu vaše institucije/organizacije.
9. Sa kakvim izazovima se susreće Crna Gota, kada je u pitanju ostvarivanje prava djece u pokretu kao grupe u riziku od trgovine ljudima?
10. Kako ocjenjujete medjusektorsku saradnju u prevenciji trgovine djecom i socijalnoj reintegraciji žrtava trgovine ljudima (socijalna i dječija zaštita, zdravstvena zaštita –obrazovanje, pravosuđe - policija) na zadovoljavajućem nivou u Crnoj Gori ?
11. Da li u našoj zemlji postoje programi za zaštitu djece u pokretu kao grupe u riziku za ulazak u lanac trgovine ljudima, i ako postoje koji su sve društveni činioci/akteri uključeni u te programe ?
12. Koje preventivne aktivnosti sprovode nevladine organizacije u saradnji sa institucijama i za koju ciljnu grupu?
13. Da li naša zemlja ima u planu potpisivanje Protokola o saradnji sa Srbijom, Bosnom i Hercegovinom i Makedonijom po pitanju formiranja zajedničkih istražnih timova (joint investigative teams - JIT) za identifikaciju i upućivanje žrtava trgovine ljudima ?

LISTA INSTITUCIJA/ORGANIZACIJA KOJIMA JE DISTRIBUIRAN UPITNIK

Vrhovni sud Crne Gore

Vrhovno državno tužilaštvo Crne Gore (VDT)

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore

Ministarstvo zdravlja

Ministarstvo rada i socijalnog staranja

Ministarstvo prosvjete

Ministarstvo unutrašnjih poslova

Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima

JU Centar za podršku djeci i porodici Bijelo Polje

JU Centar „Ljubović“

Zavod za socijalnu i dječju zaštitu

Centar za socijalni rad – Podgorica

Crveni krst Crne Gore

NVO „Crnogorski ženski lobi“

NVO „Sigurna ženska kuća“

NVO „SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja - Nikšić“

NVO „SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja – Podgorica“

NVO „Dom nade“

DJEČJE PROSJAČENJE U CRNOJ GORI

pregled zakonodavstva i prakse, sa preporukama za unaprijeđenje borbe protiv ekonomske eksploatacije djece

ANEKS II

INDIKATORI TRGOVINE LJUDIMA – ODRASLIM ŽRTVAMA U SVRHU RADNE EKSPLOATACIJE

INDIKATORI VRBOVANJA PREVAROM (OBMANOM)

Jaki	Srednji	Slabi
<i>Obmanjivanje u vezi sa prirodom posla, lokacijom, u vezi sa poslodavcem</i>	<i>Obmanjivanje u vezi sa uslovima posla Obmanjivanje u vezi sa sadržajem i zakonitošću ugovora o radu Obmanjivanje u vezi sa sjedinjavanjem sa porodicom Obmanjivanje u vezi sa uslovima stanovanja i života Obmanjivanje u vezi sa zakonskom dokumentacijom ili sticanjem zakonskog statusa migranta Obmanjivanje u vezi sa uslovima putovanja i regrutovanja Obmanjivanje u vezi sa zaradom Obmanjivanje u vezi sa obećanjima braka ili usvajanja</i>	<i>Obmanjivanje u vezi sa obrazovnim mogućnostima</i>

INDIKATORI PRINUDNOG VRBOVANJA

Jaki	Srednji	Slabi
<i>Otmica, prisilni brak, prisilno usvajanje ili prodaja žrtve Dužničko ropstvo Prijetnja nasiljem nad žrtvom Nasilje nad žrtvama</i>	<i>Oduzimanje dokumenata Izolacija, ograničavanje slobode ili nadziranje Prijetnja prijavljivanjem vlastima Prijetnja da će istinu saznati porodica, zajednica ili javnost Prijetnja nasiljem nad porodicom, ili stvarno nasilje Zadržavanje novca</i>	-

INDIKATORI VRBOVANJA ZLOUPOTREBOM TEŠKOG POLOŽAJA ŽRTVE

Jaki	Srednji	Slabi
-	<i>Zloupotreba teške porodične situacije</i> <i>Zloupotreba nezakonitog statusa</i> <i>Zloupotreba nedostatka obrazovanja</i> <i>(nepoznavanje stranog jezika)</i> <i>Zloupotreba nedostatka informacija</i> <i>Kontrola eksploatatora</i> <i>Ekonomske razlozi</i> <i>Lažne informacije o zakonu, stavu vlasti</i> <i>Lažne informacije o uspješnoj migraciji</i> <i>Porodična situacija</i> <i>Lična situacija</i> <i>Psihička i emocionalna zavisnost</i> <i>Odnos sa organima vlasti/pravni status</i>	<i>Iskorištavanje kulturnih/vjerskih uvjerenja</i> <i>Opšti kontekst</i> <i>Poteškoće u prošlosti</i> <i>Poteškoće u organizovanju putovanja</i>

INDIKATORI EKSPLOATACIJE

Jaki	Srednji	Slabi
<i>Prekomjerni broj radnih dana ili sati</i>	<i>Loši uslovi života</i> <i>Opasan posao</i> <i>Niska plata ili neisplaćivanje plate</i> <i>Nepoštovanje zakona o radu ili potpisanog ugovora</i> <i>Nepostojanje socijalne zaštite (ugovor, socijalno osiguranje, itd)</i> <i>Manipulacija platom</i>	<i>Obmanjivanje u vezi sa obrazovnim mogućnostima</i>

DJEČJE PROSJAČENJE U CRNOJ GORI

pregled zakonodavstva i prakse, sa preporukama za unaprjeđenje borbe protiv ekonomske eksploatacije djece

INDIKATORI PRINUDE NA ODREDIŠTU

Jaki	Srednji	Slabi
<i>Oduzimanje isprava Dužničko ropstvo Izolacija, ograničenje kretanja ili nadzor Nasilje nad žrtvama</i>	<i>Prisiljavanje na nezakonite/kriminalne aktivnosti Prisiljavanje na određene poslove ili klijente Prisiljavanje da reaguju protiv svojih kolega Prisiljavanje na prećutkivanje istine vlastima, porodici, itd. Prijetnja prijavljivanjem vlastima Prijetnja da će im nametnuti još gore uslove rada Prijetnja nasiljem protiv žrtve Snažan uticaj Nasilje nad porodicom (prijetnja ili vršenje nasilja) Zadržavanje plate</i>	<i>Prijetnja da će obavijestiti porodicu, zajednicu ili javnost</i>

INDIKATORI ZLOUPOTREBE TEŠKOG POLOŽAJA NA ODREDIŠTU

Jaki	Srednji	Slabi
-	<i>Zavisnost od eksploatatora Poteškoće življenja na nepoznatom području Ekonomske razlozi Porodična situacija Odnos prema vlastima/ pravni status</i>	<i>Teškoće u prošlosti Lične karakteristike</i>

JOŠ NEKI INDIKATORI TRGOVINE LJUDIMA U SVRHU RADNE EKSPLOATACIJE

Jaki	Srednji	Slabi
<i>Poslodavac ili direktor nemaju dokumenta neophodna za zapošljavanje radnika iz inostranstva</i> <i>Poslodavac ili direktor ne može da pokaže izvještaje o platama isplaćenim radnicima</i> <i>Radnici zavise od poslodavca za stvari poput hrane, rada, prevoza i smještaja</i> <i>Ne mogu slobodno da se kreću</i> <i>Nemaju mogućnost da napuste svoje radno okruženje</i> <i>Mjere opreza su preduzete kako bi ih zadržali na radno mjestu: rešetke na prozorima, zaključana vrata, izolovane lokacije, elektronski nadzor, pratnja, nadzor čuvara (stražara)</i> <i>Pronađeni su na ili u vezi sa takvom lokacijom koja se najvjerojatnije koristi za eksploataciju ljudi</i> <i>Društvene aktivnosti i pokrete im kontroliše poslodavac</i> <i>Daju im se ostaci hrane da jedu</i> <i>Disciplinuju ih putem kazni i prijetnji</i> <i>Vrijedaju ih, zlostavljaju, prijetje im i vrši se nasilje nad njima</i> <i>Nemaju osnovnu obuku i profesionalnu licencu</i> <i>Rade u opasnim uslovima, na mjestima na kojima ne postoje zdravstvena i sigurnosna obavještenja i ili oprema lošeg kvaliteta</i> <i>Nisu adekvatno obučeni za posao koji obavljaju, npr nemaju opremu za zaštitu ili toplu odjeću</i> <i>Oprema je dizajnirana ili promijenjena tako da bi je djeca mogla koristiti</i>	<i>Natjerani su da plate alat, hranu ili smještaj i ovi troškovi im se odbijaju od plate</i> <i>Nemaju izbor smještaja</i> <i>Žive sa porodicom poslodavca</i> <i>Žive u grupama na istom mjestu gdje rade I ne napuštaju to mjesto često</i> <i>Nemaju privatnost, spavaju u zajedničkim, prenatrpanim prostorima</i> <i>Žive u lošim uslovima, poput poljoprivrednih ili industrijskih zgrada, ostava ili skladišta</i>	

DJEČJE PROSJAČENJE U CRNOJ GORI

pregled zakonodavstva i prakse, sa preporukama za unaprijeđenje borbe protiv ekonomske eksploatacije djece

INDIKATORI TRGOVINE DJECOM U SVRHU RADNE EKSPLOATACIJE

INDIKATORI VRBOVANJA PREVAROM

Jaki	Srednji	Slabi
<i>Prevara u vezi sa mogućnostima obrazovanja</i> <i>Prevara u vezi sa prirodom posla, lokacijom ili poslodavcem</i>	<i>Prevara u vezi sa uslovima rada</i> <i>Prevara u vezi sa sadržajem ili zakonitošću ugovora</i> <i>Prevara u vezi sa sjedinjavanjem sa porodicom</i> <i>Prevara u vezi sa uslovima stanovanja i života</i> <i>Prevara u vezi sa zakonitim dokumentima ili sticanjem statusa lokalnog migranta</i> <i>Prevara u vezi sa uslovima trgovanja i vrbovanja</i> <i>Prevara u vezi sa zaradom</i> <i>Prevara kroz obećanje braka ili usvajanja</i>	-

INDIKATORI PRINUDNOG VRBOVANJA

Jaki	Srednji	Slabi
<i>Otmica, prisilni brak, prisilno usvajanje ili prodaja žrtve</i> <i>Dužničko ropstvo</i> <i>Prijetnja nasiljem nad žrtvom</i> <i>Nasilje nad žrtvama</i>	<i>Oduzimanje dokumenata</i> <i>Izolacija, ograničavanje slobode ili nadziranje</i> <i>Prijetnja prijavljivanjem vlastima</i> <i>Prijetnja da će istinu saznati porodica, zajednica ili javnost</i> <i>Prijetnja nasiljem nad porodicom, ili stvarno nasilje</i> <i>Zadržavanje novca</i>	-

INDIKATORI VRBOVANJA ZLOUPOTREBOM TEŠKOG POLOŽAJA ŽRTVE

Jaki	Srednji	Slabi
-	<i>Zloupotreba teške porodične situacije</i> <i>Zloupotreba nezakonitog statusa</i> <i>Zloupotreba nedostatka obrazovanja (nepoznavanje stranog jezika)</i> <i>Zloupotreba nedostatka informacija</i> <i>Kontrola eksploatatora</i> <i>Ekonomski razlozi</i> <i>Lažne informacije o zakonu, stavu vlasti</i> <i>Lažne informacije o uspješnoj migraciji</i> <i>Porodična situacija</i> <i>Lična situacija</i> <i>Psihička i emocionalna zavisnost</i> <i>Odnos sa organima vlasti/pravni status</i>	-

INDIKATORI EKSPLOATACIJE

Jaki	Srednji	Slabi
<i>Prekomjerni broj radnih dana i sati</i>	<i>Loši uslovi života</i> <i>Opasnosti na radu</i> <i>Niska plata ili neisplaćivanje iste</i> <i>Nepoštovanje zakona ili potpisanog ugovora</i> <i>Nepostojanje socijalne zaštite (ugovor, socijalno osiguranje)</i> <i>Vrlo loši radni uslovi</i> <i>Manipulisanje naknadama za rad</i>	-

DJEČJE PROSJAČENJE U CRNOJ GORI

pregled zakonodavstva i prakse, sa preporukama za unaprijeđenje borbe protiv ekonomske eksploatacije djece

INDIKATORI PRINUDE NA ODREDIŠTU

Jaki	Srednji	Slabi
<i>Oduzimanje dokumenata Dužničko ropstvo Izolacija, ograničavanje slobode ili nadziranje Nasilje nad žrtvama</i>	<i>Prisiljavanje na nezakonite/kriminalne aktivnosti Silom nametnuti zadaci ili klijenti Prisiljavanje na postupanje protiv kolega/saradnika Prisiljavanje na prećutkivanje istine vlastima, porodici itd Prijetnja prijavljivanjem vlastima Prijetnja nametanjem još težih radnih uslova Prijetnja nasiljem nad žrtvom Nasilje nad porodicom (prijetnje ili stvarno nasilje) Zadržavanje naknade za rad</i>	-

INDIKATORI ZLOUPOTREBE TEŠKOG POLOŽAJA NA ODREDIŠTU

Jaki	Srednji	Slabi
-	<i>Zavisnost od eksploatatora Poteškoće iz prošlosti Poteškoće življenja u nepoznatom okruženju Ekonomske razlozi Porodična situacija Lične karakteristike Odnos sa vlastima/pravni status</i>	-